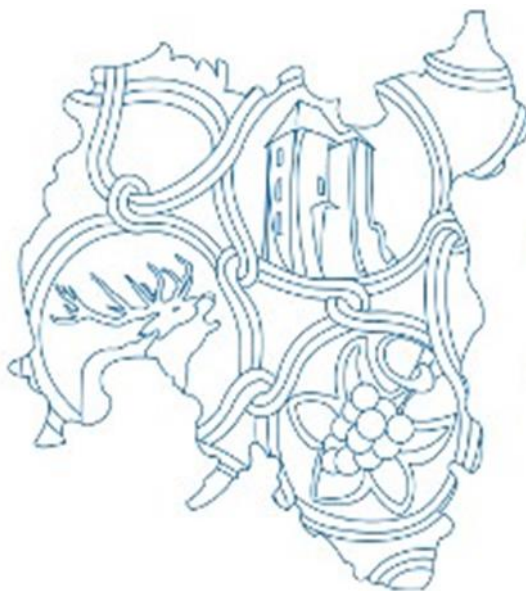

A BONYHÁDI KISTÉRSÉG FEJLESZTÉSI PROGRAMJA
2014-2020

Készítette:

A Tolna Megyei Önkormányzat megbízásából
a **HOZAM 2001 Vidékfejlesztő és Gazdasági Szolgáltató Kft.**

Szekszárd, 2013. november 25.

Tartalomjegyzék

1.	VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ.....	5
2.	MÓDSZERTAN BEMUTATÁSA, FORRÁSOK	5
2.1	A releváns fejlesztési dokumentumok vázlatos bemutatása	5
2.1.1	Országos szint	5
2.1.2	Megyei/regionális szint.....	11
2.1.3	Kistérségi/Térségi szint	25
2.2	A részprogram és a releváns fejlesztési dokumentumainak összefüggései	25
3.	Bonyhádi kistérség helyzetelemzés	25
3.1	Földrajz, demográfia	25
3.2	Gazdaság	26
3.2.1.	Vállalkozások, vállalkozásfejlesztés	26
3.2.2.	Mezőgazdaság	27
3.2.3.	Ipar.....	28
3.2.4.	Szolgáltatások.....	28
3.2.5.	Turisztika.....	28
3.3	Infrastrukturális helyzet.....	29
3.3.1.	Közlekedés	29
3.3.2.	Lakhatás és környezetvédelem	30
3.3.3.	Közműellátottság	30
3.3.4.	Épített környezet	31
3.4	Társadalmi helyzet	31
3.4.1.	Demográfia	31
3.4.2.	Oktatás.	32
3.4.3.	Kultúra.....	33
3.4.4.	Közművelődés	33
3.4.5.	Testvérvárosok	34
3.4.6.	Civil szervezetek.....	34
3.4.7.	Helyi nemzetiségek.....	34

3.5	Szociális helyzet	34
3.5.1	Egészségügy	34
3.5.2	Szociális szolgáltatások	34
3.5.3	Hátrányos helyzetűek	35
3.5.4	Szociális gazdaság	35
3.6	Foglalkoztatási helyzet	35
3.7	Közigazgatás	35
3.7.1.	Járások	35
4.	KIEMELT GAZDASÁGFEJLESZTÉSI CSOMAGOK BEMUTATÁSA	37
4.1	A projektcsomagok részletes bemutatása	37
4.2	A projektcsomagok tervezett kedvezményezett körének bemutatása	51
4.3	A projektcsomagok költségigényének bemutatása	51
5.	A CSOMAGOK ELEMZÉSE, EGYMÁSRA ÉPÜLÉSÉNEK BEMUTATÁSA	51
6.	PROJEKTKATASZTER	52
7.	FÜGGELÉK	56

1. VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

Jelen dokumentum a beadás napján hatályos Fejlesztési Dokumentumom, Ágazati Operatív programok és releváns egyéb fejlesztési dokumentumok alapján készült. A dokumentum célja, hogy a Bonyhádi kistérség fejlesztési elképzelései összegyűjtésre, majd a fenti fejlesztési dokumentumok alapján prioritizálva bemutatásra kerüljenek. A kistérség minden települése által átadott projektek alapján látható, hogy a térség forrásigénye a 2014-2020-as időszakban jelentősen meghaladja az indikatív keretet. A dokumentum készítői az adatszolgáltatásként kapott projektlistákon szűrést nem hajtottak végre, azokat a projektgazdák által meghatározott költségkerettel szerepeltetjük. Fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy a fent hivatkozott dokumentumok még nem nyerték el végleges formájukat, így a projektek besorolása jelentősen változhat (például: a kistérségek projektjeinek jelentős része jelen állapot szerint a Vidékfejlesztési Operatív programba is benyújtásra kerülhet).

2. MÓDSZERTAN BEMUTATÁSA, FORRÁSOK

2.1 A releváns fejlesztési dokumentumok vázlatos bemutatása

2.1.1 Országos szint

Fejlesztéspolitikánk elkötelezett célja, hogy húsz éven belül Magyarország Közép-Európa gazdasági és szellemi központja legyen, ahol a lakosoknak biztonságos megélhetést biztosít egy erőforrások fenntartható használatára épülő versenyképes gazdaság, aminek köszönhetően a népesség fogyása megáll, sőt gyarapodásnak indul, és ahol a társadalom megerősödött közösségek egységét alkotja és ahol az életminőség egyre javul és környezeti állapotra is kellőképpen odafigyelünk.

Mindezek alapján kijelenthetjük, hogy jövőképünket egy gazdaság- és társadalomstratégiai fordulatra alapozzuk, aminek legfontosabb elemei között szerepelnek az új és versenyképes munkahelyek megjelenése egy erős hazai ipar létrejöttével párhuzamosan. Ezek mellett fontos ide sorolni még az agár- és az élelmiszeripar megerősítését, mellyel bővíthet az export teljesítményünk valamint a vidéki térségek felzárkóztatása és fejlesztése is megvalósulhat. Mindez nem elegendő a fejlődéshez, ha nincs környezetbarát közlekedési infrastruktúránk, épp ezért e terület folyamatos fejlesztése elengedhetetlen egy fenntartható gazdasági növekedéshez. Mindezen területek munkaerő potenciáljának megfelelő minőségben történő biztosítása miatt fontos a magas színvonalat képviselő és széles körben elérhető oktatási rendszerünk fejlesztése is, ahol a szakemberképzés mellett az innovációs potenciálunk magas kihasználtsága a cél.

Ha mindezek az elemek egymásra épülve, egymást kiegészítve az elvárásoknak megfelelően működnek, akkor megvalósulhat a végső cél, azaz országunk regionális központtá tud válni, ami Magyarország fekvése és adottságai alapján önmagában is kézzel fogható tény. Mindennek a gazdasági fejlődésnek eredményeképp az évtizedek óta tartó negatív népesedési trend megáll és megfordul, annak minden pozitív és újabb gazdaság aktivitást serkentő hatásával együtt.

Egy megerősödő társadalomban javításra kerülnek az esélyegyenlőségi célcsoportok kilátásai, a társadalmi rétegek közötti különbségek csökkenése követhető nyomon. Mindezen pozitív változások kapcsán kialakul egy társadalmi összetartozás és a közösségek megerősödnek, a hagyományok tisztelete, ismerete, a kulturális örökségvédelem beépül a köztudatba és értékke válik.

Ezen ideális jövőkép elérése érdekében céljaink konkrét meghatározására van szükség. Az előzőek alapján jól elhatárolhatóan négy irányvonalat, átfogó fejlesztési célt különböztethetünk meg fejlesztéspolitikánk kapcsán:

- értékteremtő, foglalkoztatást biztosító gazdaság és növekedés
- népesedési fordulat, egészséges és megújuló társadalom
- természeti erőforrásaink fenntartható használata, környezet védelme
- térségi potenciálokra alapozott, fenntartható térszerkezet

Ezen átfogó célok mentén kell meghatározni azokat a kisebb lépéseket, amiket meg kívánunk tenni a célkitűzéseink sikeres megvalósítása érdekében. Ezeket minél több részre bontjuk, annál részletesebben és mélyebben tudjuk kezelni az egyes problémákat, melyek a fejlődés útjában állnak.

1. cél: Gazdaságfejlesztés- gazdasági növekedés

A magyar gazdaság újra pozícionálása a cél, azaz egy versenyképes, kül- és belpiacon egyaránt erős és innovatív gazdaság kialakítása a feladat. Ehhez elengedhetetlen az ország külföldi pozícióinak visszaszerzése, exportra termelés erősítése, mindamelllett, hogy a hazai értékeink fenntartható használatára alapozott belföldi termelés is előtérbe kerüljön, mivel mindezek szinergikus hatása eredményezi a foglalkoztatás bővülését és ezáltal a társadalom számára megélhetést és jó életminőséget biztosító feltételeket.

A konkrét területek, ahol az előbb felvázolt általánosságban leírt fejlesztési irányok meg kell hogy mutakozzanak, és ahol ezeket eredményesen véghez vihetjük, azok az alábbiak:

- fejlődési potenciált hordozó ágazatok (autó és járműipar, egészségipar, gyógyszeripar, turizmus, mezőgazdaság és élelmiszeripar, vegyipar, környezetvédelem)
- kreatív és innovatív termékfejlesztés
- geotermális lehetőségek kihasználása
- gazdasági csomópont szerepének kialakítása
- KKV-k megerősítése

A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja 2014-2020

Mindezekon felül szükség van a gazdasági életben jelentős szereppel bíró KKV-k számára élhetőbb és barátságosabb környezetet kialakítani, ahol a foglalkoztatás fejlesztése az elsődleges cél. Változni, erősíteni kell a kutatás, innováció területét, ki kell használni a megújuló energiában rejlő lehetőségeket, valamint egy intelligens, környezetkímélő közlekedésfejlesztést kell végrehajtani.

2. cél: Egészségfejlesztés - egészség- és sportgazdaság

Cél a gyógyító és gyógyuló Magyarország megteremtése, ahol ösztönözni kell az egészségügyi szolgáltatások és ellátás fejlesztését, ahol az egészséges életmód, kiemelten a sport és az egészséges táplálkozás fontos szerepet kap.

Konkrét területek, ahol a törekvések megmutatkoznak és eredmények érhetők el:

- egészségipar, termálturizmus erősítése
- gyógyvizek hasznosítása
- kapcsolódó belföldi turizmus erősítése
- nemzeti értékek megőrzése
- célzott turisztikai K+F+I
- alkonygazdaság erősítése

Ezekon felül meg kell jelennie a gyermekvállalást ösztönző programoknak, ehhez kapcsolódóan családbarát gyermekellátó intézményrendszert kell kialakítani. A társadalom jól létéhez hozzájárulva az egészséges életmód (táplálkozás, mozgás, sport) lehetővé tételére irányuló közösségi terek biztosítása is nagyon fontos, ezek az egyes településfejlesztési törekvésekkel párhuzamosan valósulhatnak meg. Fontos még fejleszteni az egészségügyi ellátások rendszerét, nagy hangsúlyt fektetve a megelőzésre, szűrési programokra.

3. cél: Vidékfejlesztés – életképes vidék és élelmiszeripar

A vidéki térségek népességeltartó és népességmegtartó képességének javítása fontos feladat az évtizedek óta tartó vidéki népességcsökkenés után. Vonzó és élhető vidéki települések kellenek, ahol szívesen élnek és jól élnek a fiatalok is, és nem vándorolnak el, hagyván a falvakat, településeket elöregedni. Ehhez fontos a vidék kezében elsődleges és szinte egyetlen értékének, az agrártermelésnek, az élelmiszertermelésnek a fejlesztése. Ezzel elősegíthető a vidéki foglalkoztatás növelése, a vidéki közösségek megtartása, megerősítése, a vidék életminőségének javítása.

Kiemelten az alábbi területeken lehet jelentős eredményeket elérni:

- fenntartható természeti erőforrásokra épülő élelmiszer ipar
- kertészet és állattenyésztés fejlesztése- foglalkoztatás nagy számban

- ökogazdálkodás erősítése
- termelők kereskedelmi hálózata
- minőségi magyar termék- program
- helyi kistermelői piacok erősítése, ezekre épülő közétkeztetés
- gasztrokultúra
- vidéki örökség védelme

Ösztönözni kell ezen kívül a fiatalok vidékre települését, ehhez elengedhetetlen egy kiegyensúlyozott vidék-város kapcsolat megteremtése. Fejleszteni kell a vidéki szolgáltatásokat, a vidéki életformának presztízsét fontos visszaállítani. Ez társadalmunk számára hosszútávon is fontos tényező lenne. Ennek eszköze lehet az önfenntartó családi gazdaságok megerősítése, a szövetkezetek, a szociális földprogram fejlesztése, komplex tájgazdálkodási programok megvalósítása. Fontos a helyi piac, kézművesség közvetlen értékesítés előtérbe helyezése, támogatása, a turizmusba való bekapcsolódása.

4. Tudásfejlesztés- K+F+I

A cél itt egyértelműen a nemzet kreatív képességeire, a tudástőkére épülő értékteremtés. Ehhez elengedhetetlen az infokommunikációs rendszerek fejlesztése is, valamint a nélkülözhetetlen oktatásfejlesztés, ahol olyan biztos megélhetést biztosító képzési rendszer kialakítására kell törekedni, ami a fejlődéshez kedvező szellemi innovációs környezetet biztosít hazánk társadalmának. Mindezek által egy piacképes, ha kell mobil, és legfőképp egész életen át tartó tanulásra képes, kreatív munkaerő állomány teremthető meg.

Ennek eléréséhez vezető út elemei:

- tudásgazdaság kiépítése
- kutatóközpontok fejlesztése
- innováció ösztönzés
- kutatók és a gazdasági szereplők közötti együttműködés

Mindezek mellett erősíteni kell az élethosszig tartó tanulást, a folyamatos készségfejlesztés lehetőségét a munkaerőpiacnak meg kell teremteni, különösen a szakképzés fontos a hiányszakmákban, valamint az egyre fejlődő technikai vívmányok között a digitális kompetenciák fejlesztése.

5. cél: Közösségfejlesztés – közösség, öngondoskodás, romaintegráció

A cél itt egy olyan társadalom kialakítása, mely gyarapodik, fejlődik, és amely szolidáris, összetartó és értéktudatos helyi közösségek egységét alkotja. Mindez a társadalmi háttér nyújthat biztos hátteret a gazdaságfejlesztési politika célkitűzéseinek megvalósulásához.

Az alábbiakat kell kiemelni:

- hagyományalapú társadalom ösztönzése
- nemzeti és közösségi értékalapú fejlesztések
- kulturális örökség védelme
- romák integrációja

Fontos mindezen fő vonalak mellett foglalkozni a közösségi életre neveléssel, az öngondoskodás képességének erősítésével és a társadalmi befogadás intézményével. Ezek segítségével szolgálhatnak a vidéki közösségi élet minőségének javulásához, és ezzel párhuzamosan a gyermekvállalási kedv ösztönzéséhez. Ebben még segítségül hívhatók a családbarát közszolgáltatások kialakítása. Cél mindezen fejlesztések mögött a szegénység felszámolása, a fogyasztói és pénzügyi tudatosság elterjedésének elősegítése.

6. cél: Közsféra –fejlesztés – Jó állam

Cél a közsféra hatékonyabb szerepvállalása a közjó, a munka, a rend, a biztonság, a tudás szolgálatában. Ehhez elengedhetetlen egy stratégiaileg vezérelt, célzott fejlesztéspolitika. Emellett szükséges még a közszolgáltatások megújítása, ahol megújuló és hatékony állami működéssel a társadalom számáram minden téren biztonságos ország alakítható ki, legyen az közbiztonság, egészségbiztonság, személyi biztonság vagy akár környezet és klíma biztonság.

7. cél: Erőforrásgazdálkodás-fejlesztés – nemzeti stratégiai erőforrások, környezetvédelem

A természeti erőforrásokkal való takarékos gazdálkodás napjainkban minden ország számára prioritást kell élvezzen. Elsődleges a fenntartható energiagazdálkodás, a zöldgazdaság fejlesztése, a víz, a talaj, az ásványkincsek fenntartható használata és védelme. Ugyanezen törekvésnek kell megjelennie az életmód, a fogyasztás termelés folyamatában, ahol szintén a környezettudatosságra kell a társadalmat ösztönözni.

Ehhez szükségesek:

- természeti erőforrásaink fenntartható és stratégiai szemléletű védelme
- élővilág, termőföld, talajok, vízbázisok védelme
- ivóvízminőségjavítás
- ásványkincsek védelme

A zöldgazdaság folyamatos bővítése, a környezetvédelmi ipar fejlesztése is egyaránt fontos, a geotermikus energia komplex hasznosítása mellett.

8. cél: Magyarország makro-regionális központ

Célként fogalmazódott meg az ország központi fekvéséből adódó fejlesztési potenciál kibontakozása, a makro-regionális csomópont szerepének erősítése. Ennek elősegítésére a makro-regionális kapcsolatrendszer fejleszteni kell, úgynevezett csomóponti funkciókat kell létrehozni, erősíteni és kiterjeszteni. Fontos feladat a Kárpát-medencei térszervező szerep erősítése, a kapcsolatok erősítése, itteni gazdaságfejlesztési és vidékfejlesztési együttműködések kialakítása, szabad vállalkozói zónák kialakítása.

9. cél: Városok és gazdasági térségek, mint a többközpontú növekedés motorjai

Kiegyenlített, működő kapcsolatokkal rendelkező településhálózat kialakítása a cél, ahol a településhálózatok egységes elvek mentén fejleszthetők, a településhálózati kapcsolatok kiegyensúlyozottan működnek. Mindehhez korszerű várospolitikai és városfejlesztés, valamint a térszerkezet funkcionális fejlesztése szükséges. Hosszútávon egy egységes és fenntartható várospolitikát kell megteremteni, ahol a növekedés színtereinek biztosítása nagyvárosi centrumok fejlesztésével, térségközponti szerepük erősítésével alakítható ki. Külön kiemelve egyes sajátos térségek (pl. Balaton) szerepe, melyek egyedi gazdasági profiljukkal vehetik ki a részüket a gazdasági növekedésből.

10. cél: Vidéki térségek értékalapú felemelése

Cél a vidéki térségek táji és közösségi értékeire természeti erőforrásaira, épített örökségi értékeire alapozott fejlesztés, valamint az elmaradott vidéki térségek felzárkóztatása, a foglalkoztatás növelése a hátrányos helyzetű térségekben, mint például a Cserehát vagy az Ormánság.

11. cél: Egységes és integrálódó társadalom

Cél az egyenlő létfeltételek megteremtése az egész ország területén, ami egyben a területfejlesztés lényegét foglalja magába. A leszakadó, hátrányos helyzetű térségek kapcsán egy eddigénél sokszínűbb, újabb eszközöket felsorakoztató programsorozatra van szükség (például speciális gazdaságpolitikai eszközök). A törekvés célja, hogy ezeket a területeket visszacsatolni az ország gazdasági és társadalmi vérkeringésébe.

12. cél: Elérhetőség és mobilitás

Ez a két szó kiemelt fontosságú a gyors és hatékony gazdaságfejlesztés kapcsán, melyeknek valamennyi területi szinten jelentkezniük kell, hogy a térségek képesek legyenek kiaknázni gazdasági potenciáljukat. Fontos helyi szinten a hatékony város és vonzáskörzete közötti mobilitás biztosítása, térségi szinten a foglalkoztatási központok elérhetőségének biztosítása, országos szinten a centralizáltság oldása, a többközpontú fejlődés támogatása.

Mindezek alapján kijelenthető, hogy Magyarország négy fő megjelölt fejlesztési célja összhangban van az Európai Bizottság által összeállított követendő stratégia alap gondolatainak, ahol az intelligens, fenntartható és inkluzív fejlődés megvalósítása lett meghatározva fő célként. A kutatás fejlesztés ösztönzése, az energiahatékonyság valamint a foglalkoztatás növelése érdekében kitűzött célok megfelelnek a Bizottság elvárásainak, az egységes Európai Unió törekvéseknek.

2.1.2 Megyei/regionális szint

Megyei és Regionális Fejlesztési dokumentumok bemutatása

2.1 A releváns fejlesztési dokumentumok vázlatos bemutatása

Jelen fejezetben 2 meghatározó fejlesztési dokumentum (Kohéziós Politika 2014 és 2020 között, valamint a Dél-Dunántúl intelligens szakosodási stratégiája) kerül bemutatásra az alábbi szempontok alapján: a dokumentum alapvető célja, dokumentum szerkezeti felépítése, területi alapcélok megfogalmazása, fejlesztési irányok, prioritások, a dokumentumok elérhetősége.

Integrált Területi befektetés (Kohéziós Politika 2014 és 2020 között)

Az Európai Unió kohéziós politikája a változások mozgatórugójaként működött az elmúlt 10 évben, hatékonyan hozzájárult az Unión belüli konvergenciához és növekedéshez, közvetlenül több mint egymillió munkahelyet teremtett, emellett pedig beruházott több mint tíz millió személy foglalkoztathatóságát javító képzésekbe, társfinanszírozásában elkészült legalább 2000 kilométernyi autópálya és 4000 kilométernyi vasút és létrejött 800 000 kis- és középvállalkozás (kkv). Az Európai Bizottság a megkezdett munka folytatása és az európai gazdasági prioritásokra való összpontosítás megerősítése érdekében **elfogadta a kohéziós politikát a 2014–2020 közötti időszakra** meghatározó jogalkotási csomagot. A csomag feladata, hogy a beruházásokat az Unió növekedést és foglalkoztatást célzó menetrendjében (Európa 2020) szereplő célokra irányítsa és ezáltal EU-szerte serkentse a növekedést és a munkahelyteremtést.

A dokumentum alapvető célja:

Az Európai Bizottság 2011 októberében elfogadta a 2014 és 2020 közötti kohéziós politikára vonatkozó jogalkotási javaslatokat. A dokumentum tartalmazza a jövőben alkalmazandó megközelítések fő elemeit kiemelő tájékoztatóknak.

A javaslatok középpontjában a **hosszú távú növekedési és foglalkoztatási célok megvalósítása** és a **szakpolitika stratégiai dimenziójának erősítése** áll. A jogszabálycsomag célja a különböző alapokhoz kapcsolódó szabályozás **összehangolása**, beleértve a vidékfejlesztés valamint a tengeri- és halászati alap szabályozását az egységes uniós szabályozás érdekében.

Az Európát érintő számos - gazdasági, környezeti és társadalmi - kihívás miatt integrált és földrajzilag megalapozott megközelítésre van szükség a problémák hatékony kezeléséhez.

A dokumentum szerkezeti felépítése:

A dokumentum a kohéziós politikai alapelvek céljait, előnyeit és javaslatait tartalmazza egy rövid bevezető után.

Területi alapcélok megfogalmazása:

A dokumentum az **integrált területi befektetésekkel (ITI) foglalkozik**, amelyek lehetővé teszik az EU tagállamai számára, hogy összekapcsolják az egy vagy több operatív program prioritási tengelyeiből származó támogatásokat, és ezeket többdimenziós és ágazatokat átfogó beavatkozásokhoz használják fel. A támogatások különböző beruházási prioritásokhoz való hozzárendelése továbbra is nyomon követhető marad.

Az ITI tárgyat bármilyen, adott területi jellemzőkkel rendelkező földrajzi övezet képezheti, a városkörnyékektől a városi, nagyvárosi, városi-vidéki, körzeti és régióközi szintekig. Az ITI keretében egy adott régión belüli, hasonló tulajdonságokkal rendelkező különálló földrajzi területek (pl. kis vagy közepes városokból álló hálózatok) esetében is megvalósíthatók az **összehangolt intézkedések**. Az ITI-nek nem szükséges lefednie egy közigazgatási egység teljes területét.

Emellett az ITI az Európai területi együttműködés (ETC) keretében történő intézkedések megvalósítására is alkalmas. Például az ITI-k integrált városfejlesztési stratégiák megvalósítására is alkalmazhatók határokon átnyúló városok esetében. Az ITI-eszköz alkalmas az adott terület igényeire szabott intézkedések támogatására. Mindig figyelembe kell venni azonban az együttműködés körülményeit is. Az ETE szabályozása ezért előírja, hogy bármely ITI megvalósításáért felelős közvetítő testületet legalább két résztvevő államhoz tartozó közigazgatási szervnek kell létrehoznia (az ETE szabályozásának 10. cikke).

A cél az intelligens, fenntartható és inkluzív Európa megvalósítása, közös kohéziós politika kialakítása, mely a különböző területi igényekre integrált választ ad.

Fejlesztési irányok:

Az említett célkitűzésekkel összhangban, a kevesebb beruházási prioritásra összpontosítás központi elemét képezi majd a tagállamok és az Európai Bizottság közötti új partnerségi szerződéseknek, amelyek világos célokat határoznak meg és pénzügyi teljesítménytartalékot különítenek el a legjobban teljesítő régiók számára. A Bizottság kérheti a programok felülvizsgálatát vagy – korrekciós lépések hiányában – a finanszírozás felfüggesztését, ha a gyenge adminisztratív kapacitás, illetve a fenntarthatatlan makroköltségvetési politika veszélyeztetheti az uniós beruházások növekedésre és munkahelyteremtésre gyakorolt hatását.

A különböző alapokra – így a Vidékfejlesztési Alapra, illetve a Tengerügyi és Halászati Alapra – vonatkozó szabályok **egyszerűsítése és harmonizálása** tovább fokozza majd az alapok hatékonyságát. **Egyetlen szabályrendszer lesz ugyanis az összes különböző alap működésére irányadó.** Az integráltabb

megközelítés pedig biztosítani fogja, hogy az egyes alapok egymáshoz kapcsolódó célok megvalósításán tevékenykedjenek és kölcsönösen erősítsék egymást hatását.

Prioritások:

A Kohéziós politika által az alábbi előnyök kihasználása:

- A strukturális alapok integrált használatát ösztönző ITI-k jobb összesített eredményt hozzanak ugyanolyan mértékű közberuházás mellett.
- Az ITI-k irányításának átruházása erősítse a körzeti szereplők (helyi/városi érdekeltek) részvételét azáltal, hogy bevonja őket a programok előkészítésébe és megvalósításába.
- Mivel az ITI-k kezdettől fogva több forrásból szereznek majd támogatást, az összehangolt intézkedések nagyobb biztonsággal legyenek megvalósíthatóak.
- Az ITI kiváló eszköz az adott területekre vonatkozó fejlesztési megközelítések megvalósításához, emellett segítse elő a helyi, városi és regionális szintű kiaknázatlan lehetőségek kihasználását.

A

dokumentumok

elérhetősége:

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/iti_hu.pdf

Dél-Dunántúl intelligens szakosodási stratégiája

A Nemzetgazdasági Minisztérium felkérésére a Nemzeti Innovációs Hivatal és a Regionális Innovációs Ügynökségek közreműködésével készült **Magyarország és a magyar régiók intelligens szakosodási stratégiája a 2014-2020 közötti időszakra**. A dokumentumok előzetes feltételei annak, hogy Magyarország az EU Strukturális Alapokból innovációs, kutatási és fejlesztési célokra támogatási forrásokhoz jusson.

A dokumentum alapvető célja:

Az Európai Bizottság Kohéziós Politikájához való kapcsolódás, vagyis törekvés a szinergia megteremtésére a különböző EU-, nemzeti és regionális szintű szakpolitikák, illetve a köz- és magánforrásokból finanszírozott beruházások között. A Dél-Dunántúl intelligens szakosodási stratégiájának alapvető célja, hogy az intelligens specializáció keretében azonosítsa a régió egyedi jellemzőit és értékeit, bemutassa a jövőképet.

A regionális szintű intelligens specializációt szolgáló kutatási és innovációs stratégia célja, hogy a régió az EU Strukturális Alapokból innovációs, kutatási és fejlesztési célokra támogatási forrásokhoz jusson.

A dokumentum szerkezeti felépítése:

A dokumentum a régió helyzetelemzését, különösképpen a gazdasági jellemzőkre, az innovatív vállalkozások jellemzőit, a régió innovációs eredményeit, a régió irányítási struktúráját, döntéshozatalt, javaslatokat, jövőképet, fejlesztési prioritásokat, szakpolitikai eszközöket tartalmaz.

Területi alapcélok megfogalmazása:

A régió helyzetértékelése rámutatott arra, hogy a régióban a tudásbázisok szerepe folyamatosan felértékelődik és a kutatóhelyek száma mind a költségvetési szektorban, mind a vállalati szektorban növekedést és minőségi javulást mutat. Továbbá az is bebizonyosodott, hogy ezt a fejlesztési prioritást felismerve a megyei koncepciókban is markánsan megjelenik a jelenlegi és a jövőben létrehozni kívánt kutatóbázisok szerepe. Így a régió jövőképe és prioritásai ennek szellemében, a helyi adottságokra építve - a gazdasági szerkezettel összhangban - került meghatározásra.

Fejlesztési irányok:

A Dél-dunántúli régió innovációs stratégiakeretének jövőképét és célrendszerét - a jelenlegi regionális adottságok, hazai gazdasági környezet és EU-s regionális politika figyelembevétele mellett - az alábbiak szerinti fogalmazza meg a tanulmány:

„A Dél-Dunántúl - jelentős felsőoktatási központjainak és kutatóintézeteinek köszönhetően - 2020-ra elmozdul az intelligens növekedés irányába és 2030-ra valós Tudásrégióvá válik, mely következtében versenyképessége az átlagot meghaladó mértékben növekszik.”

Prioritások:

- **Átfogó cél:**

A magas minőségi színvonalat képviselő és széles körben elérhető oktatási - kutatási rendszer kialakításával, a gazdaság támogatása versenyképességének és innovációs potenciáljának növelése, illetve az innovációra alapozott foglalkoztatottság növelése érdekében, megvalósítva ezáltal az erőforráshatékony Tudásrégió kialakulását.

- **Horizontális Prioritások:**

A régió gazdasági növekedésének biztosítása - a vállalkozói aktivitás erősítése: versenyképes, exportorientált és innovatív gazdaság

A régió innovációs teljesítményéhez kapcsolódó foglalkoztatottság növelése - a regionális K+F+I kapacitás erősítése

Környezeti fenntarthatóság, erőforrás- és energiahatékonyság elősegítése

A régió vállalkozásai innováció-tudatosságának erősítése

A vállalkozások innovációs tevékenységének ösztönzése

Tőkebevonás innovatív

K+F+I tevékenységhez kapcsolódó (tudás-intenzív, nagyobb hozzáadott értéket előállító) munkahelyek számának növelése, infrastrukturális háttérük erősítése vállalkozások régióba telepítésének ösztönzése révén

Az alacsony széndioxid kibocsátású illetve erőforrás-hatékony gazdaságra való áttérés

A vállalkozások éghajlatváltozásához való alkalmazkodásának elősegítése

- **Horizontális Al-prioritások**

A vállalatok és a közfinanszírozású intézmények K+F+I célú együttműködésének fejlesztése

A K+F+I tevékenységhez szükséges műszaki-természettudományos képzés, illetve az azt kiszolgáló tevékenységek célirányos oktatásának erősítése

A régió energiafüggetlenségének elősegítése

A vállalatok exportorientáltságának ösztönzése

A régióra jellemző elvándorlás megakadályozása

A térségi elérhetőség és a K+F+I tevékenységek ellátásához szükséges infrastruktúra javítása

Az intelligens városi alkalmazkodás feltételeinek megteremtése

A dokumentumok elérhetősége: http://www.ddriu.hu/userfiles/File/DDRIS3_20130325.pdf

2.1.3 Megyei szint

Jelen fejezetben 2 meghatározó Tolna megyei fejlesztési dokumentum (Tolna megye komplex fejlesztési programja, valamint Tolna megye Területfejlesztési koncepciója) kerül bemutatásra az alábbi szempontok alapján: a dokumentum alapvető célja, dokumentum szerkezeti felépítése, területi alapcélok megfogalmazása, fejlesztési irányok, prioritások, a dokumentumok elérhetősége.

Tolna megye komplex fejlesztési programjának felülvizsgálata

A dokumentum alapvető célja:

A dokumentum célja a „Tolna megye komplex fejlesztési programjának” felülvizsgálata, az alábbi módszertan alapján: dokumentum szerkezetének megtartása, leíró, helyzetelemző részek aktualizálása, „Tolna Megye Területfejlesztési Programja” rész összhangba hozása a 2005-ben elfogadott Országos Területfejlesztési Koncepcióval, valamint a 2008-ban elkészült Déldunántúli régió területfejlesztési operatív programjával.

A dokumentum szerkezeti felépítése:

A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja 2014-2020

A Nemzeti Fejlesztési Terv (2007-2013) és az Országos Területfejlesztési koncepció bemutatása után, a régió, majd a megye helyzetelemzése (földrajzi elhelyezkedés, népesség, természeti tényezők, közlekedés, infrastruktúra, környezeti állapot, egészségügy, oktatás, kultúra, turizmus). A Tolna Megye területfejlesztési programjának összevetése a hatályos OTK területi céljaiban és a régiók fejlesztési irányjaiban megfogalmazott céljaival programjaival, Stratégiai és operatív programok és azok illeszkedése az OTK prioritásaiba.

Területi alapcélok megfogalmazása:

A rendelkezésre álló dokumentumok¹ alapján megállapítható, hogy a fejlesztési elképzelések a kistérségek-vonatkozásában eltérő hangsúlyokkal ugyan- XXI operatív programot fogalmaznak meg. Ezek eltérő stratégiai programokban jelennek meg. Megyei szinten ezek megjelenítése az alábbi stratégiai programokban célszerű:

- Településfejlesztési stratégiai program
- Gazdaságfejlesztési stratégiai program
- Környezetfejlesztési stratégiai program
- Oktatásfejlesztési és foglalkoztatási stratégiai program
- Egészség és egészségügyi fejlesztési stratégiai program
- M6-os út mente fejlesztési térsége stratégiai program
- Dunamente vízvédelmi fejlesztései stratégiai program
- Energetikai stratégiai program

Fejlesztési irányok:

Elsődleges célkitűzés a közlekedési kapcsolatok javítása, a vonalas infrastruktúra fejlesztése és rekonstrukciója. A turizmus gazdaságban betöltött szerepének növelése. A kistérségben a turizmus jelenti az elsődleges kitörési pontot, valamint a már évtizedes hagyományokra visszatekintő cipőipar. Ennek fellendítése valamint ehhez kapcsolódóan a megfelelő infrastruktúra, a közlekedési feltételek megteremtése a cél. A gyógyturizmus fejlesztése a jövőt tekintve is nélkülözhetetlen a térség szempontjából. Évtizedek óta kiaknázatlan és kihasználatlan a kistérség kincse, a Bonyhád Város alatt rejlő termálvízkészlet.

Prioritások:

¹ A Bonyhád Statisztikai Kistérség, a Völgységi Vidékfejlesztési Kistérség és Nyugat-Völgység Vidékfejlesztési Kistérség közös Vidékfejlesztési programja Dombóvár és térsége aktualizált akcióterve, Helyi Vidékfejlesztési Stratégia, Új Helyi Vidékfejlesztési Stratégia -LEADER Program összefoglaló, Duna - Mecsek Alapítvány Paks térségi LEADER alapú Vidékfejlesztési Terve, Szekszárd-tolnai Kistérség Komplex Agrárstruktúra és, Vidékfejlesztési Programja, Tamási Kistérség LHH Tervdokumentum, Fejlesztési Koncepció településenként, Települések projektírása, Végleges Cselekvési Terv

1. PRIORITÁS: A MEGYE KOHÉZIÓJÁNAK ERŐSÍTÉSE

- 1.1.Stratégiai program: A településrendszer fejlesztése
- 1.2.Stratégiai program: Területfejlesztési intézményrendszer
- 1.3.Stratégiai program: Térségmarketing
- 1.3.1. Operatív program: A megye hazai és nemzetközi promóciója

2. PRIORITÁS: A MEGYE GAZDASÁGI VERSENYPÉSSÉGÉNEK JAVÍTÁSA

- 2.1.Stratégiai Program: A vállalkozások versenyképességének javítása
- 2.1.2.Operatív program: A vállalkozások felkészítése az EU csatlakozás követelményeire
- 2.1.3.Operatív program: A támogatási források abszorpciót segítő pénzügyi mechanizmusok fejlesztése
- 2.1.4.Operatív program: Az információs gazdaság megalapozása
- 2.1.5.Operatív program: Az innováció menedzsment és transzfer feltételeinek megteremtése
- 2.2 .Stratégiai Program: A működő tőke vonzása
- 2.2.1. Operatív program: A megye ipari parkjainak fejlesztése

3. PRIORITÁS: MEZŐGAZDASÁG- ÉS VIDÉKFEJLESZTÉS

- 3.1.Stratégiai Program: A versenyképes agrárágazatok fejlesztése
- 3.1.1. Operatív program: Versenyképes mezőgazdasági ágazatok fejlesztése
- 3.1.2.Operatív program: Organikus és nem élelmiszer célú (non-food) mezőgazdasági termelés fejlesztése
- 3.1.3. Operatív program: Az erdészeti szektor fejlesztése
- 3.2.Stratégiai Program: Agrártermékek feldolgozása
- 3.2.1. Operatív program: Az agrárlogisztikai szolgáltatások fejlesztése
- 3.3. Stratégiai Program:Falusias (vidéki) térségek fejlesztése
- 3.3.1. Operatív program: Hagyományos háziiparok és kézműves mesterségek

4. PRIORITÁS: TURIZMUSFEJLESZTÉS TOLNA MEGYÉBEN

- 4.1. Stratégiai program: Turisztikai termékek fejlesztése és promóciója
- 4.1.1. Operatív program: Turisztikai termékek fejlesztése és promóciója

4.2. Stratégiai program: A turizmust kiszolgáló infrastruktúra fejlesztése

4.2.1. Operatív program: A turizmust kiszolgáló infrastruktúra fejlesztése

5. PRIORITÁS: AZ EMBERI ERŐFORRÁSOK FEJLESZTÉSE TOLNA MEGYÉBEN

5.1. Stratégiai program: Foglalkoztatási problémák megoldása

5.1.1 Operatív program: Aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök fejlesztése

5.2. Stratégiai program: Oktatás, képzés fejlesztése

5.2.1. Operatív program: A szakképzés minőségének, a szakképzettség munkaerőpiaci értékének javítása

5.3. Stratégiai program: Kultúra és közművelődés

5.3.1. Operatív program: A megye tárgyi és szellemi örökségének megőrzése

6. PRIORITÁS: FENNTARTHATÓ KÖRNYEZETI FEJLŐDÉS ELŐSEGÍTÉSE

6.1. Stratégiai Program: Környezetvédelmi beruházások

6.1.1. Operatív program: Települési szilárd hulladékok kezelése

6.1.2. Operatív program: Szennyvizek ártalommentes elhelyezése

6.2. Stratégiai Program: Természeti értékek védelme

7. PRIORITÁS: KÖZLEKEDÉSFEJLESZTÉS

7.1. Stratégiai Program: Gyorsforgalmi úthálózat fejlesztése

7.2. Stratégiai Program: Főúthálózat fejlesztése

7.3. Stratégiai Program: Alsóbb rendű utak fejlesztése

7.4. Stratégiai Program: Alsóbb rendű utak (Kerékpárutak) fejlesztése

7.5. Stratégiai Program: Vasúthálózat fejlesztése

7.6. Stratégiai Program: Légiközlekedés fejlesztése

7.7. Stratégiai Program: Vizi közlekedés fejlesztése

A dokumentumok elérhetősége: <http://www.tolnamegye.hu/index.php?mid=144&cid=1137>

Tolna Megye Területfejlesztési koncepciója

Átfogó cél: A megye gazdasági potenciáljának növelése, a vállalkozói aktivitás erősítése

Stratégiai cél: Új K+F+I és logisztikai központok kialakítása vállalkozói együttműködések létrehozásával iparáganként, termékpályánként

- Széles körű, **gazdasági célú vállalkozói együttműködések** (klaszterek, projektszervezetek) támogatása a Tolna megyei vállalkozások piaci szerepvállalásának megerősítése érdekében ágazatonként, illetve termékpályánként
- A helyi gazdaság fejlesztése és a megyei foglalkoztatás növelése érdekében kiemelten fontos, hogy a helyi (Tolna megyei) vállalkozások felkészüljenek a várható Tolna megyei fejlesztések megvalósítására. Ennek érdekében valamennyi ágazatot tekintve **erősíteni szükséges iparáganként, illetve termékpályánként a vállalkozói, termelői együttműködések**et. A Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Kar hozzájárulhat a megyei hiánypótló képzések kialakításához, megszervezéséhez (borászati centrum létrehozása, mérnökinformatikus képzés beindítása).
- *Szekszárdi szőlészeti és borászati kutatás-fejlesztési központ* kialakítása a Pécsi Tudományegyetem szakmai együttműködésével
- A Borvidék nagy múltja, kiváló termőhelyi adottságai és minőségi borai jó alapot nyújtanak a további fejlődésre. A termék- és termelésfejlesztésben szükséges tudásbázissal a Pécsi Tudományegyetem rendelkezik, mely a helyi szőlészek és borászok szakmai tapasztalatával a Szekszárdi és Tolnai Borvidék hasznára válhat.
- *Dombóvár és Tamási központtal mezőgazdasági célú K+F bázis* kialakítása a Kaposvári Egyetem szakmai együttműködésével

A jó termőhelyi adottságoknak megfelelően megosztható a kutatóközpont a két település között. Mindkét város térségében hagyományosan nagy súllyal bír a mezőgazdaság, melynek továbbfejlesztésében a Kaposvári Egyetem nyújthat segítséget.

- *Energetikai K+F bázis* kialakítása Paks és Tamási központokkal

Pakson a mérnöki szaktudás kamatoztatása egyéb energetikai célú beruházások megvalósítására és a Paksi Atomerőmű blokkjainak bővítése érdekében, valamint Tamásiban helyi kezdeményezésű megújuló energia felhasználásra alapozva kutatóközpontot kell létrehozni.

- A helyi mezőgazdasági alapanyag **termelési igényekhez igazított helyi logisztikai alközpont** kialakítása **funkcionális térségenként**

A termelési hatékonyság a szállításban, raktározásban is fontos. Ezért elengedhetetlen a helyi logisztikai bázisok racionalizálása, ahol szükséges, ott pedig a kapacitás növelése, a szolgáltatások fejlesztése.

- A helyi alapanyag termelési igényekhez igazított térségi logisztikai bázisok kialakítása a megyét érintő jelentősebb vasúti, közúti, vízi közlekedési csomópontokban
- A termékek szállításához szükséges az országos, illetve nemzetközi folyosók mentén logisztikai főközpontok kialakítása, tekintettel a csomóponti helyzetre, valamint a termékek szállítási távolságára. *Fontos a csomópontok (Bátaszék, Bonyhád, Dombóvár, Dunaföldvár, Paks, Szekszárd,*

Tolna) és kikötők (Dunaföldvár (TEN-T hálózatba emelése), Paks, Bogyiszló és Fadd-Dombori térsége) megközelíthetőségének, szolgáltatásainak mennyiségi és minőségi javítása szárazföldön és vízen egyaránt.

Stratégiai cél: Piacképes, hagyományosan jelenlévő ipari ágazatok fejlesztése, valamint a kiemelten magas kézimunka igényű, elsősorban könnyűipari tevékenységek (gépgyártás, fémfeldolgozás, élelmiszeripar, textil- és bőripar)

- **Tejipari és húsipari alapanyagokra épülő termékfejlesztés, élelmiszeripari és mezőgazdasági gépgyártás szekszárdi központtal**
- Szükséges a már meglévő tejipari termékek folyamatos fejlesztése, ennek következtében az ágazat piaci részesedésének növelése. Fontos a potenciálisan számba vehető tejipari kapacitások jobb kihasználása, speciális, magas hozzáadott értékű (kézzel készített, kisüzemi, manufaktúras) termékek előállítása. Újra kell éleszteni a megyében nagy múlttal rendelkező húsipari tevékenységet, ki kell alakítani a nagyüzemi és a kisüzemi kapacitásokat, versenyképes, egyedi húskészítmények piaci bevezetését.
- *A megyei (elsősorban Bátaszék, Bonyhád, Szekszárd, Tolna és térsége) bőr- és textilipari, illetve kézimunka igényes könnyűipari kapacitások növelése az ágazaton belüli piaci részesedés növelésével*
- Hagyományosan jelenlévő ágazatok, melyek országos jelentőséggel bírnak. Szakembergárdájuk, foglalkoztatottaik száma jelentős, **piaci részesedésük növelése, új piaci szegmensek keresése, termékeik fejlesztése stabilitásuk érdekében szükséges.**
- A helyi mezőgazdasági alapanyagokra épülő magas hozzáadott értékű élelmiszer-és feldolgozóipari kapacitások kiépítése a **növénytermesztés és az arra épülő állattenyésztés gazdasági egyensúlyára alapozva, funkcionális térségként**
- A jó termőhelyi adottságokra és jó minőségű helyi alapanyagokra alapozható feldolgozóipar, mely az alapanyag-termeléshez képest lényegesen magasabb hozzáadott értékkel bír. Támogatandó a helyi állattenyésztés igényeit szolgáló helyi növénytermesztési alapanyagokra épülő takarmány-előállítás fejlesztése. A terméshozamok kiszámíthatósága érdekében szükséges az öntözhető területek növelése. A szántóföldi növénytermesztés mellett indokolt a magasabb élőlétszám igényű zöldség- és gyümölcsstermesztés, gyógynövénytermesztés, biotermékek előállítása és egyéb kertészeti tevékenységek arányának növelése. Ezek a foglalkoztatásra is jótékony hatással vannak, illetve javítják az agrárium jövedelmezőségét.
- **A nagy hagyományokkal rendelkező Tolna megyei építőipar fellendítése**
- Kedvező hatást gyakorolhat a lakáspiaci helyzetre a megye legnagyobb energetikai célú ipari fejlesztése, a *Paksi Atomerőmű új blokkjának/blokkjainak létesítése*, amelynek következményeként több éven keresztül jelentős számú mérnökre és szakképzett munkaerőre lesz szükség, akik elhelyezése, lakhatási lehetőségeinek megoldása további építőipari beruházásokat igényel. A várható gazdaságfejlesztési beruházások, élelmiszeripari feldolgozó üzemek és a kiszolgáló

épületek elsősorban a fémszerkezet-gyártás (acélszerkezetes épületek) fellendítését segítik elő, ami jótékony hatást fog gyakorolni az építőipar ezen területén tevékenykedő vállalkozások piaci részesedésére.

- **A már működő ipari parkok és ipari övezetek fejlesztése**, különös tekintettel az ágazati igényeket kiszolgáló infrastruktúrafejlesztésre, a városok és vonzáskörzetük igényeire épülő inkubáció- és szolgáltatásbővítés az ipari parkokban
- Szükséges az ipari parkok versenyhelyzetét javítani a **szolgáltatások számának növelésével**, valamint minőségük javításával, különös tekintettel a piacra jutás elősegítésével. Széleskörű inkubációs lehetőségeket kell biztosítani a vállalkozások számára.
- **Egészségipari fejlesztések**

Az egészségügyi szolgáltatások bővítése, valamint az intézményrendszer fejlesztése mind a helyi lakosság, mind pedig a megyén kívülről érkezők ellátását szolgálja, valamint a helyi foglalkoztatási mutatókra is kedvező hatással lenne.

- **Regionális szintű gazdasági és piaci együttműködések elősegítése klaszterek által**
- A piaci versenyben való javuláshoz szükséges - földrajzi távolságon, illetve ágazatokon alapuló - összefogások, partnerségek kialakulását elősegíteni. A Déldunántúli régió belül fontos Tolna megye gazdasági szerepének erősítése.
- A **megyei gépgyártási kapacitások erősítése** elsősorban az autóipari, szerszámgép gyártás területén és elektronikai iparban
- **Ki kell használni a jelentős német nemzetiségű, német ajkú lakosság, valamint a megye erős német gazdasági kapcsolataira épülő gazdaságfejlesztési lehetőségek kihasználását**, elsősorban a világhírű német gépgyártási tapasztalatokra alapozva. Támogatandó a városok ipari parkjaiba, ipari övezeteibe települő, illetve a főként *Szekszárd és Bonyhád térségében jelen levő gépipari cégek fejlesztése.*
- *A szén-és kőbányászat újraélesztése és arra épülő gazdaságfejlesztés Nagymányok és Váralja térségében a környezeti fenntarthatóság figyelembevételével*
- A megye Baranya megyével határos területe **jelentős mennyiségű ásványkincssel rendelkezik, melynek feltárása az energiaárak növekedése miatt gazdaságilag indokolható.** A bányászati tevékenységgel és az arra épülő, illetve azt kiszolgáló szolgáltatásokkal a térségben élők foglalkoztatása jelentős mértékben javítható.

Stratégiai cél: A megye természeti erőforrásainak, táji és természeti értékeinek és épített környezetének védelme, szélesebb körű megismertetése, potenciáljának javítása, fenntartható hasznosítása és tematikus összekapcsolása

- **Védett építészeti értékek gazdasági, turisztikai és közösségi célú hasznosításának elősegítése**

- A megyében található kúriák, kiskastélyok országos vagy helyi védettség alatt kihasználatlanul állnak. Állagromlásuk megállítható és visszafordítható lenne hasznosításukkal. Ezek egy része a településektől kissé távolabb fekszik, de a mai lehetőségekkel, alternatív infrastruktúrával elláthatók. Elsősorban szálláshelyek kialakítása indokolt a bakancsos és kerékpáros turizmus számára, illetve közösségi funkciók preferálhatók.
- Hasznosításuk terén szintén fejlesztendők a *megyei várak* (pl.: Dunaföldvár, Dombóvár-Gólyavár, Ozora, Simontornya), *római kori régészeti lelőhelyek* (pl.: limes, Iovia), valamint *szobrok, szoborcsoportok* (pl.: Kossuth-szoborcsoport).
- **Országos jelentőségű védett természeti területek**
- Feltáratlanok a megyében az országos hírű, de célállomásként még nem eléggé keresett védett területek. Ezekhez feltétlenül szükséges kialakítani látogató és információs központokat, a terület bejárhatósága és megközelíthetősége sem optimálisan biztosított (pl. *Gemenci kisvasút indítása Szekszárdról, Gyulaj szervezett látogathatóságának hiánya, a Mecsek ÉK-i feltárása látogatóközponttal (Váralja), a Pacsmagi-tavak átfogó turisztikai hasznosítása*.) A védett természeti területek turisztikai szempontból rendkívül jó lehetőséget biztosítanak a megye számára. A csodálatos természeti környezetben biztosíthatók a minőségi, a mai kor követelményeinek megfelelő vadász, horgász, öko és lovas turizmust kiszolgáló létesítmények és az igényeket kielégítő szolgáltatások.
- **Sió turisztikai hasznosítása**

A Sió összeköti az ország vízrajzának két kiemelkedő természeti kincsét, a Balatont és a Dunát. A mintegy 120 km-es szakaszból 100 km a megyén keresztül halad, és a városoktól távol, a megye turisztikailag még feltáratlan területeit szeli át.

A meder rendezésével és vízszállító képességének helyreállításával javulna a vízgazdálkodás, ami nemcsak a vízi közlekedést biztosítaná, de lehetőséget teremtene a mezőgazdasági területek szükség szerinti öntözésére is, illetve biztosítva lenne a Sió használata a teljes szakaszon a vízi turizmus számára. A töltéseken turisztikai és egyben hivatásforgalmat is szolgáló összefüggő kerékpárutat kell kialakítani. A fejlesztés szervesen kapcsolódna a Balaton kiemelt üdülőövezetéhez, gazdagítaná az ottani kínálatot és programot kínálna a meghosszabbított szezonban. A kiépített megállóhelyek, pihenők alkalmasak lennének arra, hogy a Sió tágabb vonzáskörzetében található értékeket (*ozorai és simontornyai vár, felsőrácegrespusztai Illyés Gyulához és Lázár Ervinhez kötődő irodalmi túrák szervezésére alkalmas pontok, kúriák, a kölesdi és tengelici kastélyok, a sióagárdi tájházak, valamint a pincefalvak*) szolgáltatások nyújtásával turisztikai attrakciókká fűzzék. Átfogó célunk, hogy a megyében összefüggő **kerékpárút-hálózatot**, és erre felfűzött komplex turisztikai kínálatot alakítsunk ki. A turisztikai attrakciókra épülő, már meglévő kerékpárút-hálózat szakaszait is magába foglaló, megyei összefüggő kerékpárút egyben a szomszédos megyék (Somogy, Fejér, Baranya) nagyobb turisztikai értékeinek elérését is szolgálják.

- **Duna-menti rekreációs térség kialakítása**

Két város (Dunaföldvár, Paks), egy nagyközség (Fadd) és három község (Bölcske, Gerjen, Bába) kivételével települések belterületétől távol halad a megye K-i határán mintegy 100 km hosszan a legnagyobb magyarországi folyó. Ez a természeti adottság, valamint a kialakult holtágak, öblök, a gemenci állat- és növényvilág kincsei indokoltá teszik a régióban minőségi szállás- és vendéglátóhelyek létesítését, a vízi sportokra, horgászturizmusra, a hagyományokra alapozott rekreációs térség kialakítását. *Turisztikai vonzerőt képezhet Dunaföldváron a vár, a tájház, a gyógyfürdő, Bölskén a pincefalu, a világörökség várományos római kori Limes maradványok, Pakson az Atomenergetikai Múzeum és látogatóközpont, a*

pincefalu, a szintén világörökség várományos római kori Lussonium, a képtár, Fadd-Domborin az üdülőtelep és a vízi sportok, Decsen a tájház és a sárközi népviselet, Bogyiszlón az orchideás erdő, Bátán a tájház, továbbá Bátaszéken az Árpád-kori romok. Turisztikai szempontból a Sióhoz és a Dunához kapcsolódó rekreációs térség együttes kezelése, a programok, szolgáltatások egymással való kiegészítése javasolt. A közelmúltban megépült M6 autópálya a bel- és külföldi turizmus számára egyaránt jól megközelíthetővé teszi ezt a térséget.

- **Termál- és gyógyturizmus megyei központjainak további fejlesztése, új központok létesítése**

Két jelentősebb létesítmény működik a megyében, egyik *Dombóváron a másik Tamásiban*. Míg az előbbi magas színvonalú szálláslehetőséggel és egészségügyi szolgáltatással is bír, az utóbbinál az akadálymentes megközelíthetőség és használat az, ami nemzetközileg is egyedülálló. Ez utóbbi esetében a közeli kemping és egyéb szálláshelyek továbbépítése preferálható, valamint igen széles körű marketing-tevékenység szükséges az országos és a nemzetközi turisztikai vérkeringésbe való bekapcsolódáshoz.

- Mindkét település számára egy várható **nemzetközi szintű vasúti** (és közúti) megközelíthetőség kiépítése óriási előrelépést jelentene.
- Ugyanakkor fontos megemlítenünk és további fejlesztéssel érintenünk a megyeszékhelyen kiépített *szekszárdi, valamint a helyi jelentőségű bonyhádi termálfürdőt*. A tervezett paksi és a meglévő *dunaföldvári gyógyfürdő* további bővítése és fejlesztése a regionális és megyei gyógyvíz kínálatot és a ráépülő gyógyászati szolgáltatások kínálatát jelentős mértékben javíthatja. A szálláslehetőségek mennyiségi és minőségi fejlesztése Tamási, Szekszárd, Dunaföldvár és Bonyhád esetében is indokolt.
- **A Szekszárdi és Tolnai Borvidék és a pincefalvak borturisztikai és gasztronómiai kínálatának növelése**

Az elmúlt években méltán elismert lett mind országosan, mind nemzetközileg a borvidék, több év borásza cím került a megyébe, Szekszárdra. Kitörést jelenthet az együttműködés, országos és nemzetközi hírű programok, fesztiválok szervezése, igényes és különböző színvonalú szálláshelyek és vendéglátóegységek kialakítása, valamint kapcsolódás egyéb kulturális és turisztikai akciókhoz. Több száz pincéből álló pincefalvak (*Bölcse, Paks, Györköny, Sióagárd*) található a megyében, melyből országosan is csak néhány van. Kedvező közúti megközelítéssel az M6 mentén további baranyai (villányi) és Bács-Kiskun megyei (hajósi) pincefalvak érhetők el. Ezek együttműködésével, pincefalvankénti központok kialakításával, a szállás és a vendéglátás lehetőségeinek bővítésével kiváló turisztikai attrakciók alakíthatók ki. A pincefalvak szomszédos megyékben lévő borkínálattal történő összekapcsolása, valamint a szekszárdi borturisztikai lehetőségek kiegészítése a megyeszékhely sport-, konferencia-, üzleti és szabadidős turizmus nyújtotta lehetőségeivel, erősítené a térség komplex turisztikai vonzerejét. A borturizmussal egyetemben fontos a helyi gasztronómiai kínálat bővítése, az abban rejlő lehetőségek kiaknázása, valamint a helyi termékeket előállító gazdaságok fejlesztése.

- **Kerékpáros turizmus feltételeinek fejlesztése**

A kerékpáros turizmus igényeinek kielégítése érdekében kiemelten fontos az alábbi szakaszokon a kerékpáros közlekedés feltételeinek megteremtése és a már kiépített szakaszok összekapcsolása és további

fejlesztése: *Szekszárd-Tolna-Fadd-Dombori, Tamási-Dombóvár-Orfű-Pécs, Dombóvár-Kaposvár*. A megvalósítandó fejlesztések a turisztikai célokon túl a hivatásforgalom szempontjából is jelentősek.

- **Környezeti elemek fenntartható hasznosítására irányuló fejlesztések**

Szükséges a megye területén lévő vízbázisok fejlesztése, az egészségügyi határértéknek megfelelő vízminőség előállítása érdekében, valamint az előregedett, elszennyeződött infrastrukturális elemek (pl.: ivóvíz-gerincvezeték hálózat, vízáttemelő szivattyúk) cseréje, bővítése. Nagyobb településeken **szennyvíztisztító telepek kiépítése**, kisebbeken pedig alternatív megoldások alkalmazásának támogatása indokolt. A már meglévő szennyvíztelepeket bővíteni, fejleszteni és korszerűsíteni kell. A részben csatornázott települések esetén a 100%-os csatornázottság elérése a cél.

Javítani, kiterjeszteni, valamint **támogatni kell a szelektív hulladékgyűjtés lehetőségeit**, csak úgy, mint a zöld hulladék kezelését és újrahasznosítás lehetőségeinek megteremtését.

Támogatni kell a **mezőgazdaság, az ipar és a közlekedés által okozott zaj- és légszennyezettség mérséklésére irányuló technológiai fejlesztéseket** és védősávok létesítését támogatni kell.

Tolna megyében az elmúlt évtizedekben beszennyezett területek **kármentesítése**, az ebből adódó környezeti kockázatok csökkentése az előttünk álló tervezési, fejlesztési időszak feladatai közé tartozik (*Szekszárd, Hidas, Bonyhád, Simontornya, Dunaföldvár térségében*). A tervezett fejlesztések megvalósítása során az ipai múlttal rendelkező ún. barnamezős területek preferálása indokolt a zöldmezős beruházásokkal szemben.

- **Tolna megyében fontos a természeti és táji értékek megőrzése, a táj szerkezetében és karakterében bekövetkezett kedvezőtlen irányú változások fékezése, megállítása.** Turisztikai és fenntarthatósági szempontból különösen fontos a természetes és természetközeli élőhelyek megőrzése, a biológiai és táji sokszínűség fenntartása, valamint a táji örökség megőrzése. Ehhez szükséges a kedvező tájkaraktert őrző termelés, kereskedelem és egyéb szolgáltatások erősítése. A táji fenntarthatóság érdekében indokolt a működőképes ökológiai rendszerek, zöld infrastruktúrák fennmaradásának és fejlesztésének biztosítása, az ökoszisztéma szolgáltatások megőrzése, a fejlesztések során az ökológiai viszonyoknak megfelelő, honos fajok alkalmazása, zöldfelületek ökológiai és használati értékének növelése, minőségének javítása, építmények és létesítmények tájba illesztése, tájsebek begyógyítása, a táj rehabilitálása és rekultivációja.
- A tervezett és megvalósított fejlesztések során kiemelt figyelmet kell fordítani a **NATURA 2000 területekre, szükség esetén indokolt hatásbecslési eljárás lefolytatására.**

2.1.3 Kistérségi/Térségi szint

2.2 A részprogram és a releváns fejlesztési dokumentumainak összefüggései

3. Bonyhádi kistérség helyzetelemzés

3.1 Földrajz, demográfia

A bonyhádi kistérség **Tolna megye déli részén**, Baranya megye szomszédságában fekszik. A térségbe 21 település tartozik, a legnagyobb és központi település Bonyhád. A térség 21 települése közül a központ, Bonyhád és Nagymányok városi rangú. A térség többi 20 településének lélekszáma 5000 fő alatti. Tolna megye székhelye, Szekszárd, valamint a dél-dunántúli régió központja, Pécs közelsége, illetve a települések egy részének jó megközelíthetősége kedvező hatással van a kistérség életére. **Híres átmenő város**, amely a Szekszárd-Pécs útvonalon fekszik, így az autóbusz-járatok száma megfelelő. A kistérség rurális térségnek számít, hiszen **népsűrűsége nem éri el a 120 fő/km²**.

A kistérség a **Völgység kistáj** településeit, és az ebbe benyúló ÉK-i Mecsek, a Tolnai Hegyhát és a Szekszárdi Dombvidék Völgységgel határos – egy egységes tájkörzetbe kapcsolódó – területének falvait foglalja magába. A kistérség területe erősen tagolt, völgyes, dombos vidék, ennek ellenére a **jó minőségű csernozjom barna erdőtalajok** alkalmasak a szántóföldi növénytermesztésre. A réti legelők mellett fontosak a körzetben az erdős területek. A kistáj hasznosítható nyersanyagait, az agyagot és a homok az építőipar használja fel.

A kistérség 11 települése a **Duna-Dráva Nemzeti Park** területén helyezkedik el (ld. 4. számú MELLÉKLET). Lengyel és Tevel a Lengyel-Hőgyészi erdők részeként nyilvántartott természetmegőrzési területek². Kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület 8 található a várostérségben.³

Bonyhád energetikai felmérést készített, melyből az derül ki, hogy akár az önkormányzati igényeket is meghaladó mennyiségű **geotermikus energia** nyerhető ki a Bonyhád alatt lévő **termálvízkincsből**. Egy 2.300 méter mély termálkút 115 Celsius fokos vizét felhasználva a város évente közel 44 ezer GJ fűtési hőigénye biztonságosan ellátható. Amennyiben a termálvíz hőkészletét - a 115 és 95 Celsius fokos tartományban - áramtermelésre is felhasználják, úgy évi

² Natura 2000 hálózat által érintett területek

³ Forrás: 45/2006. (XII. 8.) KvVM rendelet

21,7 GW elektromos energia állítható elő, ami közel tízszerese Bonyhád áramigényének, így akár a várostérségre is elegendő megújuló energiát biztosítana.

A térségben élő lakosság száma 1980-tól folyamatosan csökken, 20 év alatt több mint 3000 fővel éltek itt kevesebben. Az állandó népesség száma 28 868 fő, korcsoportok szerinti megoszlásukat az 1. számú melléklet mutatja be, **évek óta romlik a kistérség öregedési indexe**. A lakónépesség száma a várostérségben 28 270 fő (KSH, 2011), területi megoszlásukat a 2. számú MELLÉKLET mutatja be. A Bonyhádi kistérségben számított **migrációs különbség negatív**, vagyis a térségben magasabb a kivándorlók száma a bevándorlók számánál (ld. 3.számú MELLÉKLET). A térség az elvándorolni szándékozók szempontjából közel egységes területnek tekinthető. Három település esetében azonban kiugróan magas az elvándorlók aránya. Ezek a települések: Grábóc, Lengyel és Nagyvejte. E folyamatot egyrészt a települések „zsák” jellege, másrészt foglalkoztató képességük gyengülése magyarázza.

A kistérségben nagyon alacsony a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya (az országos átlag alig fele), még a középfokú végzettséggel rendelkező száma is jóval elmarad az országos átlagtól, annak ellenére, hogy a kistérségekben több középfokú oktatási intézmény is található. A munkaképes lakosságra az **aluliskolázottság jellemző**.

3.2 Gazdaság

3.2.1. Vállalkozások, vállalkozásfejlesztés

A várostérségben 4295 regisztrált gazdasági szervezet található, településenkénti elosztásukat az 5. számú melléklet mutatja be. A működő gazdasági szervezetek száma a kistérségben 1623. A kereskedelmi vállalkozások 97,7%-a, a gazdasági szolgáltatásokat nyújtó vállalkozások 99,7%-a tartozik az önfoglalkoztató, illetve a mikro vállalkozások körébe. A ruházati és bőriparban 32,1%, a kohászat és fémfeldolgozásban 13,8%, az élelmiszeriparban 7,7% a 10 főt meghaladó foglalkoztatottal rendelkező vállalkozások aránya, saját ágazatukon belül.

A 4 multinacionális kereskedelmi egység a térségben élőket és az átutazókat is vonzza, hiszen a 6-os számú főközlekedési út mellett fekszenek közvetlenül. A hagyományos kiskereskedelmi egységek a város központjában sűrűsödnek, de az egyes városrészek is ellátottak.

A **turisztikai vállalkozások** döntő többsége is Bonyhádhoz köthető, a vendéglátóhelyek fele Bonyhádon (67 db) található. Kereskedelmi szálláshelyfőhelyek száma a várostérségben 327 az alábbi 4 településen: Bataapáti (32), Bonyhád (228), Lengyel (41), Váralja (26). Valamennyi szálláshely a térségben panzió.

A **legnagyobb foglalkoztató** a térségben az Ema-Lion Bonyhádi Zománcárúgyár Kft (kb. 300 alkalmazott), ami nem csak jelentős foglalkoztatási ereje miatt fontos, hanem ezen túl igen jelentős beszállítói, alvállalkozói tevékenységgel is bír, amely a térségben élők munkalehetőségét közvetetten is növeli.

A bonyhádi **helyi adókat** a Bonyhád Város Önkormányzati Képviselő-testülete a 32/2008. (XII.19.) számú rendeletében határozta meg, ezek szerint:

- kommunális jellegű adó

(Lakás: 10.000,- Ft/év, Üzlet, műhely, egyéb helyiség: 10.000,- Ft/év, Zártkerti gazdasági épület: 8.000,- Ft/év, Telek 8.000,- Ft/év)

Az adó mértéke az adóalap 2 %-a.

- idegenforgalmi adó

Éjszakánként, személyenként 300/éjszaka

- helyi iparűzési adót

Az adó mértéke a 19. § (1) bekezdésében meghatározott adóalap 2 %-a.

Az ideiglenes iparűzési tevékenység esetén az adóátalány összege 1.000,-Ft/nap (egyezer forint/nap).

Bonyhád D-Ny-i részén található 16 ha-os területet **Ipari Park** céljára megigényelte az önkormányzat a Nemzeti Földalapkezelőtől. Ez mérföldkő lehetne a város gazdasági életének fejlesztésében, 2013-ban két cég számára közel egymilliárd forintos beruházással épül új üzemcsarnok a területen.

Bátaapátiban találhatóak a paksi atomerőművi eredetű kis és közepes aktivitású radioaktív hulladékok végleges elhelyezése, melyek jelentős környezetvédelmi beruházások.

3.2.2. Mezőgazdaság

A mezőgazdaság a térségben fontos foglalkoztató szerepet tölt be. A mezőgazdasági tevékenységet folytató egyéni vállalkozók száma a térségben 2106, a települések közül –számukat tekintve- kiemelkedik Bonyhád, Aparhant, Tevel és Lengyel.

A mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdasági szervezetek száma 33 (kiemelkedőek: Bonyhád: 6, Izmény: 5, Váralja: 3).

A nagyobb mezőgazdasági cégek általában **állattenyésztéssel** foglalkoznak, jellemző a szarvasmarha⁴, illetve a sertés. Növénytermesztéssel foglalkozó cégek legfőképpen búzát, kukoricát és napraforgó termesztenek, emellett szőlőt, vagy takarmánynövényt is, valamint az erdőgazdálkodás területén működő cégek is előfordulnak a térségben.

3.2.3. Ipar

A térségben az ipar területén a **ruházati- és cipőipar, valamint a fémfeldolgozás** a legfontosabb foglalkoztatói szerepeket töltik be, jellemzően mikro-, és kisvállalkozások formájában. Az ágazati szerkezetet tekintve nem látunk igen lényeges eltéréseket a többi kistérséghez viszonyítva a bonyhádi gazdasági szerkezetben.

Az élelmiszeripar, a ruházati- és bőripar, a faipar, az építőipar valamint a szállítás-, raktározás itt a legjelentősebb a megyében; a textilipar átlag körüli; a fémfeldolgozás szintén magasabb valamivel a többi kistérségnél, de a dombóvárit meg sem közelíti.

3.2.4. Szolgáltatások

A Tolna megyei kistérségek gazdasági szerkezetében a gazdasági szolgáltatásokkal foglalkozó mikro vállalkozások valamivel több, mint 20%-ot tesznek ki, melyeknek túlnyomó többsége valójában **könyvelő tevékenységet** folytat, Bonyhádon 16,6 % arányban (összehasonlításképpen Szekszárdon 24%,).

3.2.5. Turisztika

A várostérségben nem jelentős a turizmus szerepe a nemzetgazdaságon belül. A várostérség turizmusában mérföldkő a 2012. május 1-jén átadott Bonyhádi Termálfürdő. A 13 ezer négyzetméteres területen fekvő fürdő 416 millió forintos beruházással készült el. A várostérségben csupán 4 településen található kereskedelmi szálláshely (Bátaapáti, Bonyhád, Lengyel, Váralja). Az érintett települések közül a vendégéjszaka szám a következőképpen alakult

⁴ Bonyhádi tájfajta szarvasmarha

2011-ben: Bonyhád:7565, Bátaapáti:5275, Lengyel:3192, Váralja:485. Külföldről érkező vendégek csak Bonyhádon és Lengyelen töltötték el vendégéjszakát.

A várostérségben megrendezésre kerülő rendezvények többnyire a helyi lakosság részvételével zajlanak. A rendezvények listáját a 6. számú melléklet tartalmazza.

A kulturális, közművelődési intézmények Bonyhádon találhatók, ld. 3.4.3. és 3.4.4. fejezetekben.

3.3 Infrastrukturális helyzet

3.3.1. Közlekedés

Az országos közlekedési vonalakba közvetlenül a **6-os főúttal** tud bekapcsolódni. Távolabb esik, de könnyen megközelíthető még a 65-ös, 63-as, és 56-os főút. A térség központjából a megyeszékhely elérhetősége is jó.

A térségben a kistelepülések, ezek közül is az 500 fő alatti falvak, vannak a legrosszabb helyzetben. A kistérség elzárt településeinek tömegközlekedéssel való megközelítése nehézkes, Grábóc, Lengyel, és Nagyvejke a legelzártabb települések.

A kistérség központja és a megyeszékhely távolsága mindössze 20 km, jó minőségű főúton, mely kedvező hatással van a közlekedésre. Vonattal a Dombóvár-Bátaszék járáttal lehet megközelíteni, Hidas-Bonyhádon. Híres átmenő város, amely a Szekszárd-Pécs útvonalon fekszik, így sok az autóbusz-járat. Bonyhádról buszjáratok indulnak Veszprémbe, Zalaegerszegre, Szegedre, Pécsre, Budapestre, Székesfehérvárra, Kaposvárra.

A kiépített és a kiépítetlen utak arányát a várostérség településein a 7. melléklet tartalmazza. Önkormányzati kerékpárút, közös gyalog- és kerékpárút hossza a KSH 2011-es adatai szerint 2,8 km és az adatbázis szerint csak Mőcsényben található.

A közlekedést 2 nagy Taxi szolgáltató segíti Bonyhádon, amik a várostérség igényeit kielégítik.

A várostérség **parkolóinak száma elegendő**, a középületek illetve kereskedelmi egységek előtti parkolók száma kielégítő, a törvényi előírásoknak megfelelőek. A nap szinte bármely szakában található legalább egy üres parkoló. Állapotuk átlagos, a kereskedelmi egységek előtt általában jobb minőségűek, elsősorban a felfestések hagynak némi kívánnivalót maguk után, melyet a települések évről évre javítanak. A bonyhádi önkormányzat 2009-es éves költségvetési rendeletében 4.860.000,- Ft-ot biztosított a fizető parkolóhelyek kialakítására, a parkoló

automaták beszerzésére, ebben az évben készült el a parkolás szabályozásáról és a várakozás rendjéről szóló önkormányzati rendelet is.

3.3.2. Lakhatás és környezetvédelem

A várostérség lakásállománya az elmúlt években folyamatosan növekvő tendenciát mutat. 2011-ben a várostérségben 11 198. Az épített lakások száma a várostérségben évről évre csökken (2009:40, 2011:26, 2012:23). 2011-ben épített lakások alapterülete 2 623 m².

A természeti és épített környezet állapota szintén nagy területi eltérések mutat. A kis települések egy része a Duna-Mecsek Területfejlesztési Alapítvány pályázatainak útján újultak meg⁵, a nyertes pályázatokat a 8. számú melléklet tartalmazza.

A zöldfelületek megfelelő állapotúak, kiterjedésüket településenként a 9. számú melléklet tartalmazza.

Környezetvédelmi szempontból a megyében Bonyhádot nagy kár érte. Eddigi vízbázisa a vele határos Baranya megyei Hidas területén található, ahol egy engedély nélküli veszélyes hulladékot tároló telep elszennyezte a vízbázist és környékét. A telep felszámolására központi forrásokból került sor, az új vízbázis kialakítása nagy terhet rótt a bonyhádi önkormányzatra.

3.3.3. Közműellátottság

A közműellátottság tekintetében **lényeges különbségek vannak az egyes települések között.** Közüzeti ivóvízvezeték-hálózat hossza 225,4 km, ebből a 127 km (56%) 5 településen található (Bonyhád, Kakasd, Lengyel, Mórág, Tevel).

A közüzeti szennyvízgyűjtő-hálózat hossza a várostérségben 165, 9 km. 4 településen nem található közcatornahálózat: Grábóc, Mucsfa, Nagyvejke. A várostérség közüzeti szennyvízgyűjtő-hálózatába bekapcsolt lakások 53%-a Bonyhádon található.

13 656 villamosenergia fogyasztót tartanak nyilván, ami teljes lefedettséget jelent a várostérségben.

⁵ A Duna-Mecsek Területfejlesztési Alapítvány bonyhádi kistérségi működési területei: Bátaapáti, Bonyhád, Cikó, Grábóc, Mórág, Mócsény

Vezetékes gáz a várostérség települései között csak Grábócon nem található, az összes kiépített gázcsőhálózat 311,6 km. 865 lakás Bonyhádön távfűtőhálózatba van bekapcsolva.

A várostérségben 8103,4 tonna szilárd hulladékot szállítottak el 2011-ben a KSH adatai szerint, ennek nagy része a lakosságtól került elszállításra (6562,5 tonna). Az elszállított hulladék mennyisége a lakosság számával arányos.

3.3.4. Épített környezet

A legjelentősebb épületeket településenkénti bontásban a 10. számú melléklet tartalmazza.

3.4 Társadalmi helyzet

3.4.1. Demográfia

A térségre hagyományosan jellemző cipőipar a rendszerváltás után, privatizáció révén sikeresen alkalmazkodott a megváltozott helyzethez, majd 2000-2001 es években, „követve” a nemzetközi tendenciákat elvesztette versenyképességét. Ennek következtében a gyárak bezárása jelentős munkavállalói elbocsátással járt. Az elmúlt néhány évet elbocsátások, tulajdonosváltások, összezsugorodások, leválások és ismételt felfutások jellemezték.

A várostérségben a nyilvántartott álláskeresők száma csökkenő tendenciát mutat (2009:1714, 2010:1455, 2011:1319). A nyilvántartott álláskeresők között magas a 180 napon túli álláskeresők aránya (41%).

Az álláskeresők végzettség szerinti megoszlása a várostérségben:

- Általános iskola 8 osztályánál kevesebb végzettséggel rendelkező nyilvántartott álláskeresők száma: 35
- Általános iskolai végzettségű nyilvántartott álláskeresők száma: 390
- Szakmunkás végzettségű nyilvántartott álláskeresők száma: 477
- Szakiskolai végzettségű nyilvántartott álláskeresők száma: 25
- Szakközépiskolai, technikumi, gimnáziumi végzettségű nyilvántartott álláskeresők száma: 314

- Főiskolai végzettségű nyilvántartott álláskeresők száma: 62
- Egyetemi végzettségű nyilvántartott álláskeresők száma: 16

A térség bruttó átlagkeresete jelentősen elmarad az országos átlagtól.

3.4.2. Oktatás.⁶

A Bonyhádi kistérségben a középfokú oktatási intézmények a térségközpontban és Lengyelen találhatók. Bonyhádon általános gimnáziumi képzéssel, valamint informatikai, közgazdasági, ügyviteli, gépészeti, építőipari és könnyűipari szakképzéssel találkozhatnak azok, akik a városban maradnak a továbbtanuláskor. A Bonyhádi kistérségben a térségközponton kívül szűkebb, de gépészeti és mezőgazdasági kínálatával a Bonyhádon megtalálható képzéseket kiegészítő oktatási szolgáltatást ad a Lengyelben fellelhető mezőgazdasági Apponyi Szakiskola. Gimnáziumi képzés terén nincs párhuzamosság ebben a kistérségben.

Bonyhádon a **Jókai Mór Szakképző Iskolában** érettségi után cipőipari technikus, ruhaipari technikus, számítástechnikai szoftverüzemeltető és számítógép-kezelő szakképesítés szerezhető. Az iskola szakiskolai tagozatán építőipari, könnyűipari és gépészeti tagozaton oktatnak szalmákat.

A Bonyhádi **Petőfi Sándor Evangélikus Gimnázium és Kollégium** négy- és hat évfolyamos gimnáziumi képzést folytat. Az

A kistérség székhelyén a **Perczel Mór Közgazdasági Szakközépiskola és Kollégium** nyújt lehetőséget azok számára, akik helyben akarnak érettségi mellett gazdasági szakképesítést szerezni. Az iskolában érettségi után pénzügyi, számviteli ügyintéző, valamint ügyintézőtitkár szakképesítést lehet megszerezni.

A térségi középfokú oktatás érdekes színfoltja a Bonyhádon **Vörösmarty Mihály Művelődési Központ Kézműves Szakiskolája**. Az ország legkisebb szakiskolája. Az iskola szakiskolai rendszerű oktatással foglalkozik. A szakiskolák orientációs évfolyamaiban nem folytatnak képzéseket, a szakmai oktatás a 11. évfolyamtól veszi kezdetét. A szakiskola képzési elvei szerint a hátrányos helyzetű, más középiskolákba be nem jutó tanulókat olyan szakmákra (pl. fazekas, bőrtárgy-készítő, szőnyegszövő és kosárfonó) tanítják meg, melyek egyrészt kötődnek a népi-

⁶ Bonyhád-Völgység statisztikai kistérség gazdasági és foglalkoztatási helyzetleírása, Térség képzési struktúrája

népművészeti hagyományainkhoz, másrészt lehetőséget teremtenek a végzettek önálló, vállalkozó munkájára.

Az **Apponyi Sándor Mezőgazdasági Szakképző Intézet** Lengyelben folytat mezőgazdasági szakképzést. A szakiskolai tagozat mellett érettségi utáni szakképzés is részét képezi képzési kínálatuknak. Az itt folytatott növénytermesztő gépész képzés a térség gépipari szakképzésének alapját jelenti, annak ellenére, hogy az oktatott szakismeret csak nehezen hasznosítható a mezőgazdaságon kívül.

3.4.3. Kultúra

A kistérség történelmi múltjára építve „Tolna megyei népművészeti túrák” címmel a helyi, gazdag népművészet megismertetésére, bemutatására törekszik. A bonyhádi kistérségben a Völgység népművészete országos szinten és a határon túlról érkezőknek is komoly vonzerőt jelent. A túrák a kulturális turizmus egyedi színfoltjai az országnak.

A várostérség **kulturális rendezvényein** 95 116-an vettek részt. Kulturális rendezvényt Bátaapáti, Bonyhádvarasd, Grábóc, Györe, Kismányok és Mucsfa kivételével valamennyi településen rendeztek 2011-ben.

Bonyhád rendelkezik **kulturális központtal**, mely helyet ad mozinak is. Ezen felül közművelődési könyvtárat is fenntart az önkormányzat. A szabadidő csarnok és a tanuszoda a környező települések lakói körében is népszerű és sokan látogatják rendszeresen és alkalmanként mindkét intézményt. A művelődési központ rendszeresen helyszíne színházi előadásoknak is.

3.4.4. Közművelődés

A várostérség valamennyi településén található **könyvtár**, 209 545 fellelhető könyvtári egységgel. A könyvtári egységek számának tekintetében Bonyhád (102 202), után Nagymányok emelkedik ki (25 745). Nemzeti és szakkönyvtár csak Bonyhádön található (1713 egységek száma, 16 beiratkozott olvasóval).

Muzeális intézmények Bonyhádön, Lengyelen, Mórágyn és Nagymányokon találhatók (1-1). A muzeális kiállítások szervezésében 2011-ben két település emelkedik ki: Bonyhád (14), Mórág (13).

A **közművelődési intézmények** száma a várostérségben 19, minden településen található, Bonyhádön, Lengyelen és Závodon 2-2.

3.4.5. Testvérvárosok

A települések testvérvárosainak a többsége – történetük, múltjuk kapcsán – főleg **Németország és Románia** területéről kerülnek ki.

Bonyhád testvérvárosai: Wernau, Németország, Tardoskedd, Szlovákia, Hochheim am Main, Németország, Jastrowie, Lengyelország, Treuchtlingen, Németország, Pancsova, Szerbia.

3.4.6. Civil szervezetek

A Bonyhádon működő civil szervezetek száma a város lakosságszámához mérten nagynak tekinthető. A várostérségben található zenei (fúvós), nemzetiségi (székely, német), keresztény, könyv-kultúra, néptánc, tehetséggondozó civil szervezet.

3.4.7. Helyi nemzetiségek

A kistérség települései hagyományaikban, kulturálisan és etnikailag szinte azonos képet mutatnak. A történelem során népességük élete hasonlóképpen alakult. A falvak a II. világháború előtt **német** ajkú települések voltak, amelyekben a kitelepítés után **felvidéki magyarokat és bukovinai székelyeket** telepítettek.

3.5 Szociális helyzet

3.5.1 Egészségügy

A várostérségben kórház csak Mőcsényben és Bonyhádon (mentőállomás csak az utóbbiban), járóbeteg szakellátó központ Bonyhádon, Nagymányokon és Tevelen található. Gyógyszertár az alábbi településeken van: Aparhant, Bonyhád, Györe, Kakasd, Nagymányok, Tevel, Váralja.

Háziorvosi rendelő az alábbi településeken működik: Aparhant, Bonyhád, Györe, Kakasd, Kisdorog, Lengyel, Mórág, Nagymányok, Tevel. Házi gyermekorvosi szolgálat Bonyhádon és Nagymányokon.

3.5.2 Szociális szolgáltatások

Idősek nappali ellátó intézménye csak Bonyhádon található a várostérségben. Nagymányokon és Váralján tartós (bentlakásos) idősek otthona található. Családi napközi Bonyhádon, Kisvejkén működik (2011, KSH).

3.5.3 Hátrányos helyzetűek

A hátrányos helyzetűek megsegítésére az önkormányzatok segélyezés formában segítséget nyújtanak. A segélyezés formáit a 11. számú melléklet mutatja be.

3.5.4 Szociális gazdaság

A kistérségben élő megváltozott munkaképességű emberek **munkavállalását akadályozza a kisfokú mobilizálhatóság és a közlekedési infrastruktúra hiányosságai is.**

3.6 Foglalkoztatási helyzet

A bonyhádi térség lakosságának több, mint **20 %-a más településen dolgozik, mint ahol lakik.** Az eljárás, a gazdaság egyenlőtlen szerkezete miatt ilyen jelentős, a lakosság jelentős aránya lakik kisebb településeken, ahol szinte alig találunk foglalkoztatókat. Vannak olyan települések is, ahol szinte csak az önkormányzat biztosít munkát az embereknek. A térség egyetlen **foglalkoztatási centruma Bonyhád**, amely a legnagyobb város is a térségben. A kistérség többi településén nem találunk nagy számban vállalkozásokat, különösen nem olyanokat, amely meghatározó erővel bírna az adott település vagy mikro térség foglalkoztatottságára. A térségben a mikro-térségek foglalkoztatási szerepe is kezd kialakulni.

A munkanélküliségre vonatkozó adatokat a 3.4.1.fejezet tartalmazza.

3.7 Közigazgatás

3.7.1. Járások

Járás illetékességi területe: Aparhant, Bátaapáti, Bonyhád, Bonyhádvarasd, Cikó, Felsőnána, Grábóc, Györe, Izmény, Kakasd, Kéty, Kisdorog, Kismányok, Kisvejke, Lengyel, Mórág, Mőcsény, Mucsfa, Murga, Nagymányok, Nagyvejke, Tevel, Váralja, Závod, Zomba.

Járási hivatalvezető: Zsalakóné Dr. Studer Krisztina

Járási hivatal címe: Bonyhád, Szabadság tér 1.

Bemutatása elérhető a <http://www.jaras.info.hu/lap/bonyhadi-jaras> honlapon.

**A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja
2014-2020**

4. KIEMELT GAZDASÁGFEJLESZTÉSI CSOMAGOK BEMUTATÁSA

4.1 A projektcsomagok részletes bemutatása

So rsz á m	Projekt megnevezés e	Fejlesztési csomagok jelenlegi előkészítettségi foka	Kijelölés típusa	Támogatási forma megnevezése	Kedvezménye zeti kör meghatározás a	Fejlesztés i csomago k időbeli ütemezés e	Fejlesztési csomagok költségigé nye (millió Ft)	Kapcsolódó EU tematikus célkitűzés meghatározás a	Kapcsolódó EU beruházási prioritás megnevezése	Fejlesztési csomagokhoz kapcsolódó számszerűsít hető (indikátor) vállalás(ok) számszerűsítv e
1. Az aktív és egészséges élethez kapcsolódó közösségi infrastruktúrafejlesztés a kulturális és természeti értékek megóvásával		10%	normatív támogatás	vissza nem térítendő támogatás	Települési Önkormányzatok:	2014-2020	884	Az aktív és egészséges élethez kapcsolódó közösségi infrastruktúrafejlesztés a kulturális és természeti értékek megóvásával	Az aktív és egészséges élethez kapcsolódó közösségi infrastruktúrafejlesztés a kulturális és természeti értékek megóvásával	
1.	Termálfürdő továbbfejlesztés				Bonyhád		200			
2.	Egyházi épületek felújítása				Bonyhád		220			

**A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja
2014-2020**

3.	Szabadidőpark kialakítása a Bonyhádi tónál				Bonyhád		100			
4.	Sportpályák sportöltözők				Bonyhád		100			
5.	Iskola óvodai sport udvarok				Bonyhád		100			
6.	Közöségi Ház felújítása				Bátaapáti		15			
7.	Sport öltöző felújítás - Futball pálya öltöző teljes felújítása, a futball pálya területének teljes bekerítése				Izmény		15			
8.	Sportcsarnok építés				Izmény		100			
9.	Közösségi Klub Helyiség kialakítása - a régi tűzoltószertárból				Izmény		4			
	Konditerem kialakítás				Izmény		10			
	Művelődési Ház belső felújítása				Tevel		20			

**A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja
2014-2020**

2. A települési környezet integrált és környezettudatos megújítása		5%	normatív támogatás	vissza nem térítendő támogatás	Települési Önkormányzatok:	2014-2020	1663,5	A települési környezet integrált és környezettudatos megújítása	A települési környezet integrált és környezettudatos megújítása	
1.	Városcsözpont rehabilitáció				Bonyhád		1000			
2.	Játszóterfejlesztés				Bonyhád		100			
3.	Játszóterei eszközök felújítása				Bonyhádvarasd		5			
4.	Játszóter építés				Izmény		3,5			
5.	Új játszóter építése - Nincs játszóterünk, ezért új szükséges				Kisdorog		5			
6.	Városcsözpont kialakítása, városháza, egészségügyi szolgáltató központ parkosítás				Nagymányok		550			
3. Természeti környezet védelme, megújítása		10%	normatív támogatás	vissza nem térítendő támogatás	Települési Önkormányzatok:	2014-2020	220	Kis léptékű települési környezetvédelmi infrastruktúrafejlesztések	Kis léptékű települési környezetvédelmi infrastruktúrafejlesztések	

**A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja
2014-2020**

1.	Térfigyelő kamerarendszer				Bonyhád		30			
2.	Partfal Építése a Rózsadombon Nagyvejkén				Nagyvejke		50			
3.	Bátaapáti településen horgásztó kialakítása				Bátaapáti		100			
4.	Petőfi utca partfalépítés				Tevel		40			
4. Kulturális környezet védelme, megújítása		10%	normatív támogatás	vissza nem térítendő támogatás	Települési Önkormányzatok:	2014-2020	1733	Kis léptékű települési környezetvédelmi infrastruktúrafejlesztések	Kis léptékű települési környezetvédelmi infrastruktúrafejlesztések	
1.	6 db Műemlék jellegű épület felújítása				Bonyhád		500			
2.	Rendezvénytér				Bonyhád		100			
3.	A középületek akadálymentesítése - 4 db				Bonyhád		150			
4.	Integrált közművelődési hálózat				Bonyhád		50			
5.	Tájház felújítás				Izmény		8			
6.	Katolikus Templom felújítása				Izmény		5			

**A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja
2014-2020**

7.	Petőfi Sándor, Dózsa György Táncsics u Műemléki környezet				Nagymányok		850			
8.	Római Katolikus Templom felújítása				Tevel		70			
5. Települési vízrendezés, ivóvízminőség és szennyvízkezelés fejlesztése		10%	normatív támogatás	viszsa nem térítendő támogatás	Települési Önkormányza tok:	2014- 2020	5061	Kis léptékű települési környezetvéde lmi infrastruktúrafe jlesztések	Kis léptékű települési környezetvéd elmi infrastruktúr afejlesztések	
1.	Belvízelvezeté s - központi árok mélyítése, kotrás				Bonyhádvarasd		20			
2.	Szennyvíz- hálózat kiépítése				Aparhant		800			
3.	Csapadékvíz elvezetési hálózat kiépítése				Aparhant		300			
4.	Bel- és csapadékvízelv ezető rendszer kiépítése				Györe		30			
5.	Árok felújítás (Árok rendszer				Izmény		55			

**A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja
2014-2020**

	iszaptalanítás, és meder bélelés)									
6.	Vízvezető árok átvezető út alatt - Katasztrófa elhárítás, viharkárok elhárítás eső esetén				Kisdorog		10			
7.	Mucsi-Hidas vízfolyás vízrendezésén ek fejlesztési konceptiója				Kisdorog		600			
8.	Szennyvízháló- zat kiépítése Nagyvejkén				Nagyvejke		200			
9.	Vízvezető rendszerek rekonstrukciój a Nagyvejkén				Nagyvejke		2016			
10.	Vízvezető árok: Váralja, Kossuth utca teljes hosszában				Váralja		30			
11.	Bel- és külső területi vízrendezés: Mucsi-Hidas patak teljes felújítása, bel				Tevel		1000			

**A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja
2014-2020**

	és külső terület vízellátás fejlesztés									
6. Kisléptékű közlekedési fejlesztések		10%	normatív támogatás	vissza nem térítendő támogatás	Települési Önkormányza tok:	2014- 2020	3178	Kisléptékű közlekedési fejlesztések	Kisléptékű közlekedési fejlesztések	
1.	Útrekonstrukci ó belterületen				Bonyhád		500			
2.	Járda építés felújítás				Bonyhád		46			
3.	Új parkolóterület ek kialakítása a belvárosban				Bonyhád		150			
4.	Kerékpárút hálózat				Bonyhád		500			
5.	Körforgalmak				Bonyhád		30			
6.	Városközpont tehermentesít ő út				Bonyhád		250			
7.	Járdák felújítása (Az elavult, rossz műszaki állapotú, balesetveszély es járdák felújítása)				Bonyhádvarasd		20			
8.	Utak felújítása (Az elavult, rossz műszaki állapotú, balesetveszély				Bonyhádvarasd		30			

**A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja
2014-2020**

	es utak felújítása)									
9.	Belterületi utak helyreállítása				Aparhant		200			
10.	Belterületi gyalogutak helyreállítása				Aparhant		200			
11.	Belterületi önkormányzati utak felújítása				Györe		40			
12.	Útfelújítás (Utak szélesítése, és aszfaltozása)				Izmény		25			
13.	Járda felújítás				Izmény		10			
14.	Út felújítás - Temető felé vezető út aszfaltozása				Izmény		10			
15.	Útépítés - Futball pályához vezető út kiépítése				Izmény		15			
16.	Útépítés - Izmény és József Major közötti út építése (hossza kb.: 1200 m)				Izmény		30			

**A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja
2014-2020**

17.	Járdafelújítások - Megrongálódott járdák új burkolattal való felújítása árokkal együtt				Kisdorog		10			
18.	Petőfi Sándor utca "falusi" szakaszának rekonstrukciója				Nagymányok		1000			
19.	Kossuth utca útfelújítása Nagyvejkén				Nagyvejke		5			
20.	Járda építés: Váralja, Kossuth u. 142-208				Váralja		5			
21.	Járda javítás: Váralja, Kossuth u. 41-273.				Váralja		15			
22.	Járda javítás: Váralja, Mező u.1-7.				Váralja		7			
23.	Belterületi utak felújítása				Tevel		80			
7. A települési infrastrukturális létesítményekben – önkormányzati			normatív támogatás	vissza nem térítendő támogatás	Települési Önkormányzatok:	2014-2020	433,5			

**A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja
2014-2020**

tulajdonú, közfeladatokat ellátó intézményekben és az önkormányzati bérletekben – az energiahatékonyság növelése és a megújuló energia felhasználás támogatása										
1.	Intézmények energetikai felújítása				Bonyhád					
2.	Művelődési központ felújítása és más közintézmény felújítás				Bonyhád		300			
3.	Tájház felújítása (Tájházon nyílászárócseré, festés, fűtőkorszerűsítés, bejáró híd térkövezése)				Bonyhádvarasd		3,5			

**A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja
2014-2020**

4.	Intézmények felújítása (Óvoda, Művelődési ház, hivatal felújítása - Az intézmények fűtés, és világítás korszerűsítése, nyílászárók cseréje, szigetelés9				Bonyhádvarasd		60			
5.	Művelődési Ház felújítása (A Művelődési Ház épületének korszerűsítése és felújítása (energetikai korszerűsítés, hőszigetelés, Nyílászáró csere, épületgépészeti rendszer felújítása (vizesblokkok)				Györe		25			
6.	Művelődési Ház nyílászáró csere, és külső				Izmény		15			

**A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja
2014-2020**

	belső felújítása									
7.	Polg. Hivatal felújítása - Hivatal tetőszerkezetének cseréje turizmus céljára kialakítható helyiségekkel				Izmény		30			
8. Egészségügyi alapellátás és önkormányzati járóbeteg ellátás infrastrukturális fejlesztése		10%	normatív támogatás	vissza nem térítendő támogatás	Települési Önkormányzatok:	2014-2020	25	Egészségügyi alapellátás és önkormányzati járóbeteg ellátás infrastrukturális fejlesztése	Egészségügyi alapellátás és önkormányzati járóbeteg ellátás infrastrukturális fejlesztése	
1.	Gyógyszertár és orvosi rendelő felújítása				Tevel		25			
9. Szociális szolgáltatások, szegénység sújtotta településrészek és civil szerveződések fejlesztése		5%	normatív támogatás	vissza nem térítendő támogatás	Települési Önkormányzatok:	2014-2020	1950			

**A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja
2014-2020**

1.	Időskorúak bentlakásos gondozóházának kialakítása				Bonyhád		300	A szociális alapszolgáltatások infrastruktúrájának bővítése, fejlesztése		
2.	Nagymányok "Bányatelep" teljes rekonstrukció				Nagymányok		1500	Szegénység és szegregáció által sújtott leromlott városrészek rehabilitációja		
3.	Régi gyógyszerár civil közösségek házává alakítása				Bonyhád		150	A helyi szerveződések elősegítése (civil szervezetek) – a civil szervezetek és a település/térség közintézményei, valamint a helyi lakosok közötti kapcsolat erősítése		
10. Egyéb a TOP-ban és előreláthatólag az ágazati OP-k-ban sem nevesíthető projektek							43			
1.	Temetői kerítés és				Bonyhádvarasd		11			

**A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja
2014-2020**

	ravatalozó felújítása									
2.	Kápolna felújítása				Bonyhádvarasd		20			
3.	Temető felújítás - Temető területének bekerítése, uranafal építés				Izmény		5			
4.	Halottas ház felújítás				Kisdorog		5			
5.	Temető út felújítás - Temető utat a víz elmosta				Kisdorog		2			

4.2 A projektcsomagok tervezett kedvezményezett körének bemutatása

A csomagok kedvezményezett köre a Bonyhádi kistérség önkormányzatai.

4.3 A projektcsomagok költségigényének bemutatása

A projektcsomagok teljes költségigénye 15.1 milliárd Ft, melynek részletes bemutatása a csomagok részletes elemzésében található.

5. A CSOMAGOK ELEMZÉSE, EGYMÁSRA ÉPÜLÉSÉNEK BEMUTATÁSA

A Bonyhádi Kistérségben az alábbi Projektcsomagokat állítottuk össze a megyei tervezést segítő iránymutatásokhoz illeszkedően:

1. Az aktív és egészséges élethez kapcsolódó közösségi infrastruktúrafejlesztés a kulturális és természeti értékek megóvásával

A projektcsomag azokat a projekteket foglalja magában amelyek a mozgási és sportolási lehetőségek bővítését szolgálják, illetve azokat, amelyek egyéb a helyi közösségek számára fontos közösségi terek fejlesztésére irányulnak. 9 db összesen 884 millió forint értékű beruházást tartalmaz, amely az összesen azonosított több mint 15 milliárd forint értékű beruházási igény 5,8%-a.

2. A települési környezet integrált és környezettudatos megújítása

A projektcsomag a települések egyes részeit érintő rekonstrukciós beruházásokat foglalja magában. 6 db összesen 1 663,5 millió forint értékű beruházást tartalmaz, amely az összesen azonosított több mint 15 milliárd forint értékű beruházási igény 11,0%-a.

3. Természeti környezet védelme, megújítása

A projektcsomag a közterületek védelmét és a természeti környezet óvását/megújítását célzó beruházásokat foglal magában. 4 db összesen 220 millió forint értékű beruházást tartalmaz, amely az összesen azonosított több mint 15 milliárd forint értékű beruházási igény 1,5%-a.

4. Kulturális környezet védelme, megújítása

A projektcsomag a kulturális környezet védelmét és fejlesztését szolgáló projekteket foglalja magában. 8 db összesen 1733 millió forint értékű beruházást tartalmaz, amely az összesen azonosított több mint 15 milliárd forint értékű beruházási igény 11,4%-a.

5. Települési vízrendezés, ivóvízminőség és szennyvízkezelés fejlesztése

A projektcsomag azokat a fejlesztési elképzeléseket tartalmazza, amelyek a települések vízrendezési, ivóvízminőség javítási és szennyvízkezelési fejlesztéseit tartalmazzák. 11 db összesen 5 061 millió forint értékű beruházást tartalmaz, amely az összesen azonosított több mint 15 milliárd forintértékű beruházási

igény 33,4%-a. A csomag rendkívül jelentős arányt képvisel a kistérség projektjei között, amelynek a fő oka az hogy a korábbi KEOP nem támogatta a 2000 lakó egyenérték alatti beruházásokat, és ez vélhetően igaz lesz a KEHOP-ra is a jövőben. Ennek köszönhetően a kistelepülések csak ebből a forrásból remélhetik finanszírozni az ilyen típusú beruházásokat.

6. Kisléptékű közlekedési fejlesztések

A projektcsomag tartalmazza a települések közlekedésfejlesztéssel kapcsolatos beruházásait, amelyek között kiemelt szerepet kap a gyalogos közlekedés, amelynek fejlesztésére korábban nem nyíltak pályázati lehetőségek. 23 db összesen 3 178 millió forint értékű beruházást tartalmaz, amely az összesen azonosított több mint 15 milliárd forint értékű beruházási igény 21,0%-a.

7. A települési infrastrukturális létesítményekben – önkormányzati tulajdonú, közfeladatokat ellátó intézményekben és az önkormányzati bérlakásokban – az energiahatékonyság növelése és a megújuló energia felhasználás támogatása

Ez a projektcsomag tartalmazza az önkormányzati tulajdonú épületek energetikai korszerűsítését illetve a közigazgatási infrastruktúra egyéb fejlesztéseit. 7 db összesen 433,5 millió forint értékű beruházást tartalmaz, amely az összesen azonosított több mint 15 milliárd forint értékű beruházási igény 2,9%-a.

8. Egészségügyi alapellátás és önkormányzati járóbeteg ellátás infrastrukturális fejlesztése

Ez a projektcsomag tartalmazza az egészségügyi intézményeket érintő beruházási terveket. 1 db 25 millió forint értékű beruházást tartalmaz, amely az összesen azonosított több mint 15 milliárd forint értékű beruházási igény 0,2%-a.

9. Szociális szolgáltatások, szegénység sújtotta településrészek és civil szerveződések fejlesztése

Ez a projektcsomag tartalmazza a szociális alapszolgáltatások infrastruktúrájának bővítését, fejlesztését; a szegénység és szegregáció által sújtott leromlott városrészek rehabilitációját és a helyi szerveződések elősegítését (civil szervezetek) – a civil szervezetek és a település/térség közintézményei, valamint a helyi lakosok közötti kapcsolat erősítését. 3 db összesen 1 950 millió forint értékű beruházást tartalmaz, amely az összesen azonosított több mint 15 milliárd forint értékű beruházási igény 12,9%-a.

10. Egyéb, a TOP-ban és előreláthatólag az ágazati OP-k-ban sem nevesíthető projektek

A fenti 9 projektcsomag készült a Terület- és Településfejlesztési Operatív Program (TOP) keretein belül, ám egy 10. projektcsomagot is létrehoztunk, amely felsorolja azokat a projekteket (5 db), amelyek sem a TOP sem az ágazati operatív programok nem támogatnak, azonban a kistérségben különösen fontosak lennének. Ezzel kívánjuk felhívni a figyelmet ezekre a projektekre. Ezeket nem számoltuk bele a több mint 15 milliárd forint összértékbe, amelyet a többi projekt képvisel, így azon felül további 43 millió forintis beruházási igényt mutatnak. Egy jól körülhatárolható projekttypust tartalmaz a csomag, ez pedig a temetőkhöz kapcsolódó önkormányzati infrastruktúrafejlesztés.

6. PROJEKTKATASZTER

**A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja
2014-2020**

Sorszám	Projekt megnevezése	Kedvezményezett kör meghatározása	Fejlesztési csomagok költségigénye (millió Ft)
1	Szennyvíz-hálózat kiépítése	Aparhant	800
2	Csapadékvíz elvezetési hálózat kiépítése	Aparhant	300
3	Belterületi utak helyreállítása	Aparhant	200
4	Belterületi gyalogutak helyreállítása	Aparhant	200
5	Közöségi Ház felújítása	Bátaapáti	15
6	Bátaapáti településen horgásztó kialakítása	Bátaapáti	100
7	Termálfürdő továbbfejlesztés	Bonyhád	200
8	Egyházi épületek felújítása	Bonyhád	220
9	Szabadidőpark kialakítása a Bonyhádi tónál	Bonyhád	100
10	Sportpályák sportöltözők	Bonyhád	100
11	Iskola óvodai sport udvarok	Bonyhád	100
12	Városközpont rehabilitáció	Bonyhád	1000
13	Játszótérfejlesztés	Bonyhád	100
14	Térfigyelő kamerarendszer	Bonyhád	30
15	6 db Műemlék jellegű épület felújítása	Bonyhád	500
16	Rendezvénytér	Bonyhád	100
17	A középületek akadálymentesítése - 4 db	Bonyhád	150
18	Integrált közművelődési hálózat	Bonyhád	50
19	Útrekonstrukció belterületen	Bonyhád	500
20	Járda építés felújítás	Bonyhád	46
21	Új parkolóterületek kialakítása a belvárosban	Bonyhád	150
22	Kerékpárút hálózat	Bonyhád	500
23	Körforgalmak	Bonyhád	30
24	Városközpont tehermentesítő út	Bonyhád	250
25	Intézmények energetikai felújítása	Bonyhád	
26	Művelődési központ felújítása és más közintézmény felújítás	Bonyhád	300
27	Időskorúak bentlakásos gondozóházának kialakítása	Bonyhád	300
28	Régi gyógyszertár civil közösségek házává alakítása	Bonyhád	150
29	Játszótéri eszközök felújítása	Bonyhádvarasd	5
30	Belvízelvezetés - központi árok mélyítése, kotrás	Bonyhádvarasd	20
31	Járdák felújítása (Az elavult, rossz műszaki állapotú, balesetveszélyes járdák felújítása)	Bonyhádvarasd	20
32	Utak felújítása (Az elavult, rossz műszaki állapotú, balesetveszélyes utak felújítása)	Bonyhádvarasd	30
33	Tájház felújítása (Tájházon nyílászárócseré, festés, fűtőkorszerűsítés, bejáró híd térkövezése)	Bonyhádvarasd	3,5
34	Intézmények felújítása (Óvoda, Művelődési ház, hivatal felújítása - Az intézmények fűtés, és világítás korszerűsítése, nyílászárók cseréje, szigetelés)	Bonyhádvarasd	60
35	Temetői kerítés és ravatalozó felújítása	Bonyhádvarasd	11
36	Kápolna felújítása	Bonyhádvarasd	20

**A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja
2014-2020**

37	Bel- és csapadékvízvezető rendszer kiépítése	Györe	30
38	Belterületi önkormányzati utak felújítása	Györe	40
39	Művelődési Ház felújítása (A Művelődési Ház épületének korszerűsítése és felújítása (energetikai korszerűsítés, hőszigetelés, Nyílászáró csere, épületgépészeti rendszer felújítása (vizesblokkok))	Györe	25
40	Sport öltöző felújítás - Futball pálya öltöző teljes felújítása, a futball pálya területének teljes bekerítése	Izmény	15
41	Sportcsarnok építés	Izmény	100
42	Községi Klub Helyiség kialakítása - a régi tűzoltószertárból	Izmény	4
43	Konditerem kialakítás	Izmény	10
44	Játszótér építés	Izmény	3,5
45	Tájház felújítás	Izmény	8
46	Katolikus Templom felújítása	Izmény	5
47	Árok felújítás (Árok rendszer iszaptalanítás, és meder bélelés)	Izmény	55
48	Útfelújítás (Utak szélesítése, és aszfaltozása)	Izmény	25
49	Járda felújítás	Izmény	10
50	Út felújítás - Temető felé vezető út aszfaltozása	Izmény	10
51	Útépítés - Futball pályához vezető út kiépítése	Izmény	15
52	Útépítés - Izmény és József Major közötti út építése (hossza kb.: 1200 m)	Izmény	30
53	Művelődési Ház nyílászáró csere, és külső belső felújítása	Izmény	15
54	Polg. Hivatal felújítása - Hivatal tetőszerkezetének cseréje turizmus céljára kialakítható helyiségekkel	Izmény	30
55	Temető felújítás - Temető területének bekerítése, uranfal építés	Izmény	5
56	Új játszótér építése - Nincs játszótérünk, ezért új szükséges	Kisdorog	5
57	Vízvezető árok átvezető út alatt - Katasztrófa elhárítás, viharkárok elhárítás eső esetén	Kisdorog	10
58	Mucsi-Hidas vízfolyás vízrendezésének fejlesztési koncepciója	Kisdorog	600
59	Járdafelújítások - Megrongálódott járdák új burkolattal való felújítása árokkal együtt	Kisdorog	10
60	Halottas ház felújítás	Kisdorog	5
61	Temető út felújítás - Temető utat a víz elmosta	Kisdorog	2
62	Városközpont kialakítása, városháza, egészségügyi szolgáltató központ parkosítás	Nagymányok	550
63	Petőfi Sándor, Dózsa György Táncsics u Műemléki környezet	Nagymányok	850
64	Petőfi Sándor utca "falusi" szakaszának rekonstrukciója	Nagymányok	1000
65	Nagymányok "Bányatelep" teljes rekonstrukció	Nagymányok	1500
66	Partfal Építése a Rózsadombon Nagyvejkén	Nagyvejke	50
67	Szennyvízhálózat kiépítése Nagyvejkén	Nagyvejke	200

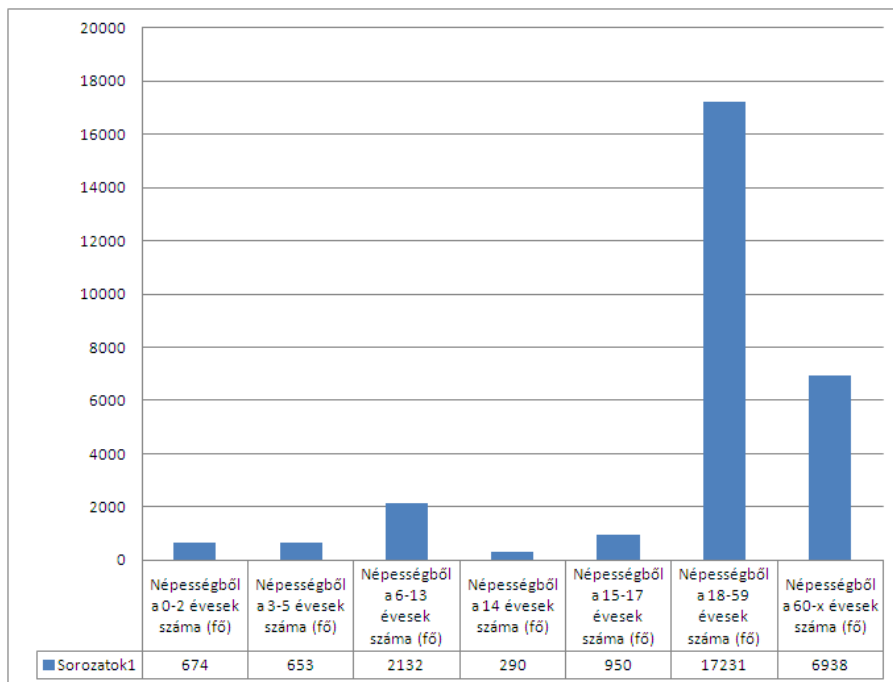
**A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja
2014-2020**

68	Vízvezető rendszerek rekonstrukciója Nagyvejkén	Nagyvejke	2016
69	Kossuth utca útfelújítása Nagyvejkén	Nagyvejke	5
70	Művelődési Ház belső felújítása	Tevel	20
71	Petőfi utca partfalépítés	Tevel	40
72	Római Katolikus Templom felújítása	Tevel	70
73	Bel- és külterületi vízrendezés: Mucsi-Hidas patak teljes felújítása, bel és külterületivízrendezés	Tevel	1000
74	Belterületi utak felújítása	Tevel	80
75	Gyógyszertár és orvosi rendelő felújítása	Tevel	25
76	Vízvezető árok: Váralja, Kossuth utca teljes hosszában	Váralja	30
77	Járda építés: Váralja, Kossuth u. 142-208	Váralja	5
78	Járda javítás: Váralja, Kossuth u. 41-273.	Váralja	15
79	Járda javítás: Váralja, Mező u.1-7.	Váralja	7

7. FÜGGELEK

1. számú melléklet

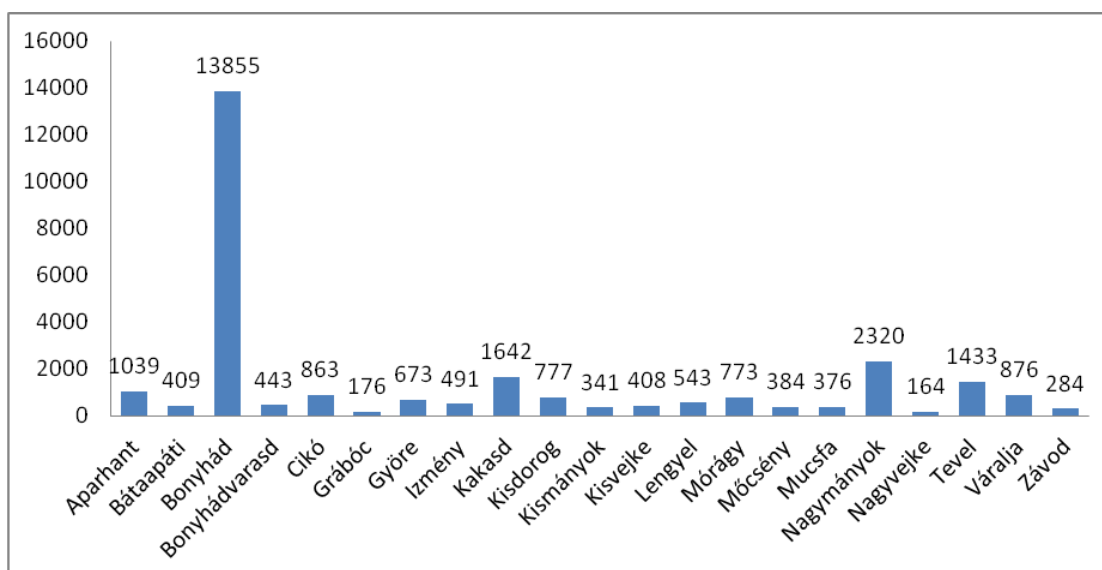
A népesség korcsoportok szerinti megoszlása

Forrás: KSH adatbázis, saját szerkesztés

2. számú melléklet

A lakónépesség településenként a bonyhádi várostérségben, 2011.

Forrás: A Völgyesség Többcélú Kistérségi Társulás Turisztikai kiadványa, saját szerkesztés

**A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja
2014-2020**

3. számú melléklet

A bonyhádi várostérség vándorlási mutatói

Időszak	ODA vándorlók száma adott területi egységre (fő)	EL vándorlók száma adott területi egységről (fő)	Vándorlási különbözet (adott területi egységre számítva) (fő)
2008. év	1033	1271	-238
2009. év	911	1080	-169
2010. év	806	945	-139
2011. év	1242	1401	-159
2012. év	1371	1399	-28

Forrás:KSH adatbázis, saját szerkesztés

4. számú melléklet

A várostérség természeti adottságai

**A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja
2014-2020**

Település	Nemzetiparkigazgatóság (NPI)	Madárvédelmi terület megnevezése	Természetmegőrzési terület megnevezése	Kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület megnevezése
Aparthant	Duna-Dráva Nemzeti Park			
Bátaapáti	Duna-Dráva Nemzeti Park			Geresdi-dombvidék
Bonyhád	Duna-Dráva Nemzeti Park			Szekszárdi dombvidék
Bonyhádvarasd				
Cikó	Duna-Dráva Nemzeti Park			Geresdi-dombvidék
Grábóc	Duna-Dráva Nemzeti Park			Szekszárdi dombvidék
Györe				
Izmény				
Kakasd	Duna-Dráva Nemzeti Park			Szekszárdi dombvidék
Kisdorog				
Kismányok				
Kisvejke				
Lengyel	Duna-Dráva Nemzeti Park		Lengyel-Hőgyész erdők	
Mórággy	Duna-Dráva Nemzeti Park			Geresdi-dombvidék
Mőcsény	Duna-Dráva Nemzeti Park			Geresdi-dombvidék
Mucsfa				
Nagymányok				
Nagyvejke				
Tevel	Duna-Dráva Nemzeti Park		Lengyel-Hőgyész erdők	
Váralja	Duna-Dráva Nemzeti Park	Mecsek		Mecsek

**A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja
2014-2020**

Závod				
-------	--	--	--	--

Forrás: 45/2006. (XII. 8.) KvVM rendelet , saját szerkesztés

**A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja
2014-2020**

5. számú melléklet

A Regisztrált gazdasági szervezetek száma a bonyhádi várostérségben, településenként, 2011.

A Regisztrált gazdasági szervezetek száma a bonyhádi várostérségben, településenként, 2011.	
Bonyhád	2255
Nagymányok	282
Kakasd	246
Tevel	192
Aparhant	160
Cikó	130
Lengyel	109
Váralja	104
Izmény	96
Kisvejke	94
Kisdorog	92
Mucsfa	85
Závod	78
Mórágyp	77
Györe	69
Bonyhádvarasd	51
Bátaapáti	45
Kismányok	44
Mőcsény	37
Nagyvejke	32
Grábóc	17
Összesen	4295

Forrás:KSH adatbázis, saját szerkesztés

6. számú melléklet

Évente visszatérő kulturális rendezvények a várostérségben

Január-február

- A Nagymányoki Ifjúsági
- Fúvószenekar újévi koncertje
- Disznóvágás Kakasdon
- Farsang februárban

Június

- Váraljai Kuglóffesztivál a Parkerdőben
- Pünkösdi Sváb Fesztivál Bonyhád
- Völgységi Könyvfesztivál Bonyhád a Perczel kertben

Július

- Duna-menti Folklórfesztivál Nagymányokon
- Röplabdások nemzetközi találkozója Bonyhád
- Kajszipesztivál Kisvejkén

Augusztus

- Tarka Fesztivál Bonyhád
- Kakasfőző-verseny Kakasdon
- „Bukovinai találkozások” Nemzetközi Folklórfesztivál Bonyhád

Szeptember

- Völgységi Szüreti Fesztivál Bonyhád
- Megyenapi kistérségi kavalkád

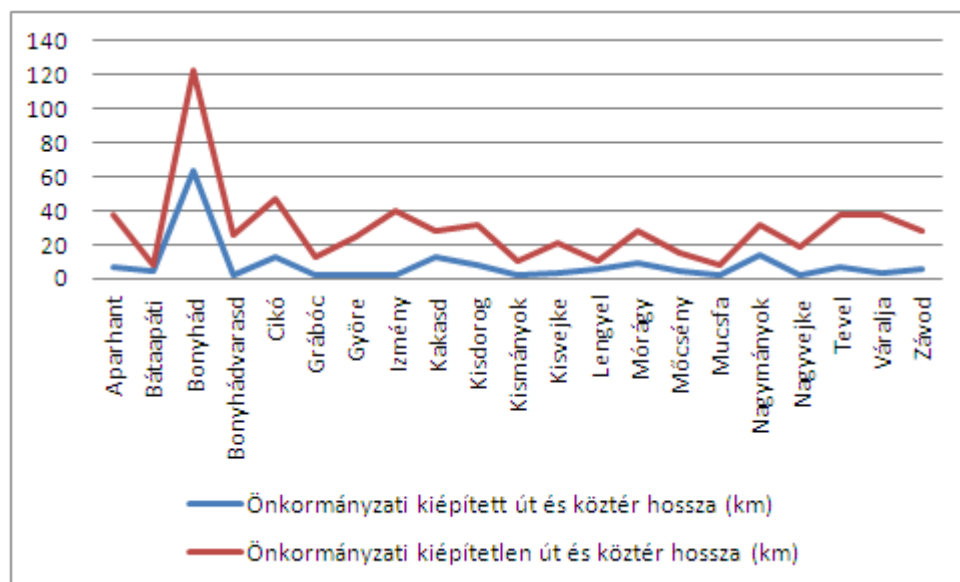
Évente megrendezésre kerülő falunapi rendezvények a kistérség valamennyi településén

Forrás: A Völgység Többcélú Kistérségi Társulás Turisztikai kiadvány

**A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja
2014-2020**

7. számú melléklet

Az önkormányzati kiépített és kiépítetlen utak aránya a kistérség településein, 2011.

Forrás:KSH adatbázis, saját szerkesztés

**A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja
2014-2020**

8. számú melléklet

Duna-Mecsek Területfejlesztési Alapítvány által támogatott projektek a várostérség érintett településein		
Pályázó neve	Telephely	Beruházás neve
2006-ban támogatott projektek		
Bátaapáti Inkubátorház Kht.	Bátaapáti	Inkubátorház megvalósíthatóságának vizsgálata, valamint vállalkozások vezetését és projektek menedzselését segítő képzések megvalósítása Bátaapátiban
Fort-Consult Bt.	Bátaapáti	Eszközök beszerzésével vállalkozóvá válást elősegítő képzések és a képzéseken részt vettek vállalkozás indítását elősegítő inkubációs tevékenység folytatásának a biztosítása
Völgységi Többcélú Kistérségi Társulás	Bonyhád	Kistérségi kerékpárút hálózat terveztetése
Baumgartner Tüzép Kft.	Bonyhád	A betonkeverési üzletág kialakításának utolsó szakaszaként a betonkeverő berendezés alapanyag kiszolgáltatásának elősegítése céljából, új CATERPILLAR 924G High Lift típusú homlokrakodó gép beszerzésével 1 fő új munkaerő teremtése
Budi István	Bonyhád	Vállalkozóvá válást elősegítő képzésen való részvételt követően saját fazekas, kerámiakészítő vállalkozás indításának az elősegítése öntő berendezések megvásárlásával
Bátaapáti Térsége Területfejlesztési Társulás	Bátaapáti	Vízrendezési tervek elkészítéséhez tanulmánytervek készítése a Társulás települései számára
Cikó Önkormányzata	Cikó	Perczel Mór Általános Iskola és Napközis Otthonos Óvoda alsó tagozatos épületének rekonstrukciója
Däumling-Velur Cipőipari Kft.	Bonyhád	Minőségi női- és gyerekcipő készítés fejlesztéséhez gépek beszerzésével munkahelyteremtés megvalósítása
Bátaapáti Inkubátorház Kht.	Bátaapáti	Személy- és vagyonőr képzés a Bátaapáti Inkubátorházban

**A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja
2014-2020**

Duna-Mecsek Területfejlesztési Alapítvány által támogatott projektek a várostérség érintett településein		
Pályázó neve	Telephely	Beruházás neve
Mészáros András	Bonyhád	Ifjúsági Információs Iroda/ Ifjúsági tér
Csenkey Csaba (Bonyhád)	Bonyhád	Vállalkozásbővítés munkahelyteremtéssel
Szekszárd Borvidék Fejlesztési és Integrációs Kht.	Bátaapáti	Pavilonok építése borturizmushoz és gasztronómiához kapcsolódó idegenforgalmi fejlesztések érdekében
Bonyhád Város Polgármesteri Hivatal	Bonyhád	„Bonyhád-Alsószéplak Termál- és Élményfürdő” projekt megalapozása európai uniós támogatás elnyerése céljából
Városi Kórház – Rendelőintézet (Bonyhád)	Bonyhád	Tartalék áramforrás beszerzése és telepítése
2007-ben támogatott projektek		
Társadalmi Ellenőrző Tájékoztató Társulás	Bátaapáti	A TETT térségek közötti összefogást erősítő akcióterv készítése
Bátaapáti Község Önkormányzata	Bátaapáti	Kultúralt aktív pihenés lehetőségének megteremtése
Bonyhád Város Önkormányzata	Bonyhád	A bonyhádi integrált mikrotérségi oktatási hálózat és központ fejlesztésére kiírandó DDOP-2007-3.1.2F kódszámú Európai Unió pályázat benyújtásának előkészítése
Mórág Község Önkormányzata	Mórág	A helyi turisztikai vonzerő fejlesztését célzó Mórági Turista Centrum felújítása, későbbi bővítése I. ütem
2008-ban támogatott projektek		
Mórág Község Önkormányzata	Mórág	A helyi turisztikai vonzerő fejlesztését célzó Mórági Turista Centrum felújítása, későbbi bővítése II. ütem
Aplit Szolgáltató Kft. (Bátaapáti)	Bátaapáti	Hotel Naspolya Üdülőház bővítése, szolgáltatásainak fejlesztése
Bonyhád Város Önkormányzata	Bonyhád	Városközpont rekonstrukció

**A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja
2014-2020**

Duna-Mecsek Területfejlesztési Alapítvány által támogatott projektek a várostérség érintett településein		
Pályázó neve	Telephely	Beruházás neve
„LUC GATTER” Kft.	Bonyhád-Majos	Technológiai fejlesztéssel munkahelyteremtő beruházás végrehajtása
Bátaapáti Község Önkormányzata	Bátaapáti	Bátaapáti turisztikai vonzerejének erősítése 17 ház partnerségben történő rekonstrukciója által
Szignál-KTV Kft. (Bonyhád)	Bonyhád	Munkahelyteremtés, beruházás a TV8 megépítése
2009-ben támogatott projektek		
Kracho Mezőgazdasági és Erdőgazdálkodási Kft.	Bátaapáti	Induló vállalkozás fejlesztése Bátaapátiban
Laurus Alapítvány	Bonyhád	KEOP 6.1.0/A-2008-0036
2010-ben támogatott projektek		
Bonyhád Város Önkormányzata	Bonyhád	Belterületi Vízrendezés Bonyhádon
Laurus Alapítvány	Bonyhád	KEOP-6.2.0/A-09-2009-0024 pályázat önrész kiegészítése
Völgység Lovas Egyesület	Mórág	Pihenőhely létesítése Mórágyn
ATOMTAXI Kft.	Bonyhád	Mobil kommunikáció fejlesztése
Pappné Dobos Ildikó	Mórág	Lovarda turisztikai vonzerejének infrastrukturális fejlesztése
2011-ben támogatott projektek		
MÓR-TOUR Kft.	Mórág	Turisztikai élmény és fejlesztőközpont elsősorban fogyatékos gyermekeknek
Bonyhád Város Önkormányzata	Bonyhád	Bonyhádi tanuszoda felújítása
Erős István	Grábóc	Grábóc Major húshasznú szarvasmarha telep takarmányozási és tartástechnológia korszerűsítése

**A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja
2014-2020**

Duna-Mecsek Területfejlesztési Alapítvány által támogatott projektek a várostérség érintett településein		
Pályázó neve	Telephely	Beruházás neve
Erős Rajmund	Cikó	A négynapraforgós "Jázmin" vendégház megépítése és 2 új munkahely létesítése Cikón
Sebestyén Zoltán egyéni vállalkozó	Bonyhád	GOP 2.1.1.-11/A-2011-0405-es pályázati projekt önrészenek kiegészítése
EUROBOR Kft. DMTF/0045-2011	Bátaapáti	Eurobor Kft. Pince és központi épület korszerűsítése, felújítása
2013-ban támogatott projektek		
Bonyhádi Fürdő Beruházó és Szolgáltató Kft.	Bonyhád	Bonyhádi termál- és élményszerző
APLIT Kft.	Bátaapáti	Naspolya Panzió eszközbeszerzése

Forrás: <http://www.dmta.hu/palyazatok>, saját szerkesztés

**A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja
2014-2020**

9. számú melléklet

A bonyhádi várostérségben található zöldterült nagysága

	Összes zöldterület (m2)
Aparhant	
Bátaapáti	160
Bonyhád	123656
Bonyhádvarasd	1256
Cikó	2267
Grábóc	21269
Györe	1798
Izmény	
Kakasd	2749
Kisdorog	1525
Kismányok	3235
Kisvejke	
Lengyel	27241
Mórágyszőlős	
Mócsény	2157
Mucsfa	
Nagymányok	29728
Nagyvejke	
Tevel	1936
Váralja	33868
Závod	600

Forrás:KSH adatbázis, saját szerkesztés

**A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja
2014-2020**

10. számú melléklet

A legjelentősebb épületek a bonyhádi kistérségben településenként, 2011.

A legjelentősebb épületek a bonyhádi várostérségben, településenként	
Aparthant	az apari XV. századi római-katolikus gótikus templom, melyet 1758-85 között barokk stílusban alakították át (a templomdombon eredetileg az Ágoston-rendiek monostora állt); a hanti római katolikus templom a XVIII. században épült, késő barokk stílusban; Csiszér Antal régészeti magángyűjteménye a Petőfi utca 9.szám alatt tekinthető meg
Bátaapáti	az 1787-89-ben épült evangélikus templom ma is őrzi eredeti berendezését; az Eurobor pincészetben megköstölhetőak Bátaapáti kiváló kastélyborai; megtekinthető a Paksi Atomerőmű kis- és közepes radio-aktivitású hulladékának elhelyezésére szolgáló tároló kutatófűrásánál kialakított Eszter és Mária akna. Az Eszter akna tárlata bemutatja az eddigi munkákat és a további tervek; a több napra érkező vendégeknek nyugodt pihenést biztosít az Egresmenti vadászház, a Naspolya étterem és panzió, és a felújított Apponyi kúria Bátaapáti - Üveghuta harangláb
Bonyhád	Perczel Mór szülőháza, (a volt kúria 1780-as években épült, 1820-as években átépítették klasszicista stílusban). Ma diákkollégium, parkja 1975 óta védett terület, több mint 40 különböző fafaj található benne; a római katolikus barokk stílusú templomot 1782-ben szentelték fel; Nunkovics-ház: XVIII. század végi kúria, ma Völgységi Múzeum; Szentháromság szobor (1796); zsinagóga (1795) késő barokk stílusú (Neolog); az evangélikus templom (1797-1800 között épült) késő barokk stílusú; a református templom (1801-ből való, tornya viszont 1877-ből); Szent János híd Nepomuki Szent János szobra; Zománcgyár üzemtörténeti gyűjteménye; Óvoda múzeum; Heimatstube; Székely Ház; Evangélikus Gimnázium
Bonyhádvarasd	1793-ban épült barokk templom és a műemlék jellegű

**A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja
2014-2020**

	késő-barokk temetőkápolna; Néprajzi gyűjtemény, (német, felvidéki magyar, bukovinai székely, cigány).
Cikó	a „széplaki bús rom” (Vörösmarty Mihály) búcsújáró hely a Perczellek egyik temetkezési helye; a barokk stílusú római katolikus templom (1767-84); Cikó és Ófalu között találjuk Ösztör falu XV. századi gótikus templomának romjait; Heimatstube-tájszoba; Az Általános Iskola műemlék épülete; Nepumuki Szent János, Szent Vendel, Szent bálint szobrok; A Kálvária; Rókus kápolna
Grábóc	a szerb templom látványos ikonosztáza Vaszilie Osztójtjy szerb festő műve. Ez Magyarországon az egyetlen fennmaradt szerb kolostor-templom. Ma ismét használatban van, néhány év óta szerb apácák laknak a kolostorban; a római katolikus plébániatemplom szentélye 1765-ben, hajója 1795-ben épült. A Kálváriát, a Szent Vendel és a Mária szobrot a faluban élő Gábori Sándor restaurálta
Györe	római katolikus klasszicista stílusú templomot 1842-ben Szcitovszky János megyéspüspök építtette „szeretett györei híveinek”; a német ajkú evangélikusok által 1909-ben emelt templomot az enyészettől megmentve 1994-ben felújították. Ma templomiskolaként közösségi és turisztikai célokat szolgál; Wosinsky Mór helytörténeti gyűjtemény több mint 3000 (neolit) lelete a Művelődési Otthonban kapott elhelyezést; Solymár Imre emlékére állított kopjafa az iskola előtt.
Izmény	A késő barokk stílusú evangélikus templom; Néprajzi gyűjtemény (bukovinai székely, német, felvidéki); Szabadidő Központ; Bakó testvérek kézműves műhelye
Kakasd	Faluház; Amri néni szobája székely lakószobák; Szent Anna kápolna; katolikus templom;

**A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja
2014-2020**

	faragott székelykapu, emlékfá (a 6. sz. főút mellett).
Kisdorog	a klasszicista homlokzatú és berendezésű katolikus templom(1809) barokk jellegzetességekkel (műemlék) Dőry kápolna (templom alatt); a XVIII. századi barokk plébánia (műemlék); kápolna „Ora et labora” felirattal, tűzzománc Szűz Mária és Szent József képpel; a német és székely tájszoba; Ódányi templom (régi búcsújáró hely).
Kismányok	az evangélikus templom és a benne található barokk orgona; a katolikus templom (1988) diófából faragott székely berendezése és a székely kapu szentély Gáspár István és Tusa János alkotása; a templom mögötti Kálvária; Mischl Jakab festő képei; jellegzetes régi építkezés emlékei
Kisvejke	a katolikus templom (1902).
Lengyel	Apponyi kastély; Apponyi Sándor emlékmű; 22 hektáros kastélypark Olaszországból és Észak-Amerikából származó egzotikus növényekkel, mamutfenyőkkel; Annafürdő; Bai József helytörténész gyűjteménye; Wosinsky Mór emlékoszlop; Német és székely óvodatörténeti gyűjtemény; Schweitzerei régi gazdasági központ; Kiskastély (óvoda, posta); A volt Apponyi pince
Mórág	az 1785-ben épült református templom, ahol a szertartásokat német nyelven tartották 160 évig; a volt mórági gőzmalomban az értékes helytörténeti gyűjtemény néhai Glöckler János lokálpatriotizmusának eredménye; tűzkódombi régészeti ásatások 6000 éves leletekkel Kismórágyn; a volt gránit kőfelytők; geodéziai szintezési pont.
Mőcsény	műemléki értékű barokk katolikus templom (1767); az 1990-ben felújított palatincai kápolna; a zsibriki evangélikus templom és a néhány szépen felújított parasztház;

**A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja
2014-2020**

	a református egyház Kallódó Ifjúságot Mentő Missziót Támogató Alapítvány (KIMMTA) intézménye; Néprajzi gyűjtemény (német, székely, felvidéki)
Mucsfa	Az 1786-ban épült barokk evangélikus templom, amelyet 1886-ban felújítottak
Nagymányok	barokk stílusú római katolikus templom, homlokzatán az I. és II. világháborús emlékművel; a Kálvária domb; a Nepomuki Szent János és a Szent Vendel szobor és a négy kápolna; az evangélikus templom (1994); az Új Apostoli Egyház épülete; a Német nemzetiségi tájház; a Széchenyi emlékszoba; a bányatörténeti emlékszoba
Nagyvejke	régészeti lelőhelyek; a műemlék jellegű 1777-ben épült, az 1990-es években felújított római katolikus templom; a bukovinai székely fafaragó Beréti István portáját díszítő székely kapu
Tevel	késő barokk római katolikus templom; a barokk Rókus kápolna; a Tájház Heimatshaus (bukovinai és német szoba); a volt Árpádházi Lakótorony helye
Váralja	Várő-hegy a földvár maradványaival, emléktáblával; az evangélikus templom; a Bányamúzeum; a református templom (1802-1807) műemlék (a vászonra festett mennyezete és karzata egyedülálló a megyében); a Népművészeti Házban a magyar és sváb népi tárgyi hagyatéka 1000-nél több darabja látható; a Parkerdő és a három horgásztóval körülvett Ifjúsági Tábor több országos és nemzetközi sport és kulturális rendezvény helyszíne
Závod	plébánia (1761); a barokk római katolikus templom (1766); Szent Flórián szobor; Hagyományok Háza (német, bukovinai székely néprajzi gyűjtemény); jellegzetes régi építészet emlékei (parasztházak

**A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja
2014-2020**

11. számú melléklet

2011	Lakásfenntartási támogatásban részesültek száma (pénzbeni és természetbeni) (fő)	Átmeneti segélyezésben részesültek száma (pénzbeni és természetbeni) (fő)	Rendkívüli gyermekvédelmi támogatásban részesültek száma (pénzbeni és természetbeni) (fő)	Lakáscélú helyi támogatásban részesültek száma (fő)	Időskorúak járadékában részesítettek évi átlagos száma (fő)	Temetési segélyezés eseteinek száma (pénzbeli és természetbeni) (eset)	Temetési segélyben részesültek száma (pénzbeli és természetbeni) (fő)	Ápolási díjban részesítettek évi átlagos száma (fő)	Rendszeres szociális segélyben részesítettek átlagos száma (rendelkezésre állási támogatásban részesülők adatai nélkül) (fő)
Aparhant	48	20				13	13	5	
Bátaapáti	57	51		4	1	1	1	2	0
Bonyhád	652	376	231		9	72	71	37	30
Bonyhádvarasd	16	7	38					2	1
Cikó	82	12				13	13	2	5
Grábóc	16	5				2	2	6	3
Györe	1					4	4	8	
Izmény	42	1				2	2	3	
Kakasd	263	17	3		0	9	9	7	1
Kisdorog	44	18			0	6	6	3	0
Kismányok	4							2	
Kisvejke	44					1	1	4	1
Lengyel	45				0	4	4	10	2
Mórággy	93	221		2	2	7	7	5	4
Mőcsény	20	28				1	1	5	2

**A Bonyhádi Kistérség Fejlesztési Programja
2014-2020**

2011	Lakásfenntartási támogatásban részesültek száma (pénzbeni és természetbeni) (fő)	Átmeneti segélyezésben részesültek száma (pénzbeni és természetbeni) (fő)	Rendkívüli gyermekvédelmi támogatásban részesültek száma (pénzbeni és természetbeni) (fő)	Lakáscélú helyi támogatásban részesültek száma (fő)	Időskorúak járadékában részesítettek évi átlagos száma (fő)	Temetési segélyezés eseteinek száma (pénzbeni és természetbeni) (eset)	Temetési segélyben részesültek száma (pénzbeni és természetbeni) (fő)	Ápolási díjban részesítettek évi átlagos száma (fő)	Rendszeres szociális segélyben részesítettek átlagos száma (rendelkezésre állási támogatásban részesülők adatai nélkül) (fő)
Mucsfa	64					5	5	7	
Nagymányok	104	1	1			17	17	7	2
Nagyvejke	52	21				2	2		
Tevel	78	15				12	12	18	3
Váralja	63	6		1		3	3	1	10
Závod	30	4				3	3	2	

Forrás:KSH adatbázis, saját szerkesztés alapján